

Judith van den Barg
Mandy Graf
Gamze Özçelik

Productverantwoording en implementatieplan

In het kader van het
afstudeeronderzoek:
“HOE overleef ik....

de brugklas met
gehoorverlies?”

Inhoudsopgave

1. Productverantwoording	Pagina 3
1.1 Productontwerp: De Vangnetbijeenkomst voor groep acht	Pagina 3
1.2 Totstandkoming product	Pagina 3
1.3 Draagvlak voor product	Pagina 4
 2. Implementatieplan	 Pagina 5
2.1 Randvoorwaarden	Pagina 5
2.2 Werkwijze	Pagina 6
2.3 Tijd	Pagina 6
2.4 Geld	Pagina 6
2.5 Kwaliteit	Pagina 7
2.6 Overdracht	Pagina 7
 Literatuurlijst	 Pagina 8

Judith van den Barg	481067
Mandy Graf	476819
Gamze Özçelik	462767

1. Productverantwoording

In de productverantwoording wordt beschreven hoe het product aansluit op de onderzoeksresultaten. Daarnaast wordt de totstandkoming van het product toegelicht aan de hand van de argumentatie van de keuzes die gemaakt zijn bij de inrichting van het ontworpen product. De ontworpen Vangnetbijeenkomst wordt besproken en verantwoord.

1.1 Productontwerp: De Vangnetbijeenkomst voor groep acht

De Vangnetbijeenkomst is een bijeenkomst voor slechthorende kinderen uit groep acht en hun ouders die de overstap naar het regulier voortgezet onderwijs gaan maken. De bijeenkomst bestaat uit diverse thema's en de daarbij behorende activiteiten. Het product bestaat uit twee delen; het theoretisch deel en het praktische deel. In het theoretische deel staan de behoeften van de kinderen en ouders die voortgekomen zijn uit het onderzoek "Hoe overleef ik de brugklas met gehoorverlies?", dat verricht is ten behoeve van het Kinder Audiologisch Centrum, Radboudumc. In het tweede deel staan de activiteiten die gericht zijn op deze behoeften. Per activiteit zijn doelen opgesteld voor zowel kinderen als ouders. Alle benodigdheden die hierbij nodig zijn, zijn te vinden in de bijlagen van het product, waardoor het product extra makkelijk in gebruik genomen kan worden. Het product is opgezet voor de medewerkers van Stichting Gezinsbegeleiding, die binnen het Kinder Audiologisch Centrum werkzaam zijn.

1.2 Totstandkoming product

Het product is ontstaan vanuit de onderzoeksvraag: *"Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van slechthorende kinderen in groep acht en hun ouders met betrekking tot de overgang naar het regulier voortgezet onderwijs?"* Om de onderzoeksvraag van het Kinder Audiologisch Centrum te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek, interviews met kinderen en vragenlijsten voor de kinderen, ouders en de medewerkers van het Kinder Audiologisch Centrum. Aan de hand van de verkregen resultaten en de hierop volgende analyse, zijn er verschillende behoeften naar voren gekomen. Uit de vragenlijsten en de interviews van de kinderen bleek dat er een grote behoefte was aan lotgenotencontact. Kinderen missen het lotgenotencontact in de klas, en hebben niet genoeg aan contact met horende klasgenoten (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p. 39). Daarnaast bleek er een behoefte aan voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs te zijn. De kinderen willen graag leren hoe ze moeten plannen, en het beste hun huiswerk kunnen maken (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.86 & p.98). Ook lijkt het alsof slechthorende kinderen niet op de juiste manier weten om te gaan met de beperking, en de gevoelens die de beperking met zich meebrengt (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.40). Het is bijvoorbeeld belangrijk om een groot verantwoordelijkheidsgevoel te hebben ten opzichte van hun hulpmiddelen, zoals: gehoorapparaten en solo- apparatuur (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.42). Ten slotte willen de kinderen leren hoe zij het beste hun gevoelens kunnen uiten. Zo kunnen ze aan anderen laten merken wat ze liever wel en niet willen.

Uit de vragenlijsten van de ouders is gebleken dat ouders moeilijkheden ervaren met het loslaten van hun kind. Ook de kinderen merken dit, meer dan de helft van de kinderen zegt dat hun ouders denken dat ze veel hulp nodig hebben in de dagelijkse bezigheden (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.40). Ouders geven aan dat zij het lastig vinden om om te gaan met het gehoorverlies van hun kind. Ook ervaren zij moeite in de omgang met emoties en de vriendschappen van hun kind. Zij willen meer handvatten toegereikt krijgen om met deze moeilijkheden om te kunnen gaan. Verder geven ouders aan dat zij net als hun kind voorbereiding nodig hebben op de overstap naar het regulier voortgezet onderwijs. Mediaopvoeding komt steeds vaker voor in de dagelijkse opvoeding van ouders. Steeds jonger hebben kinderen een computer, televisie of een spelcomputer op hun kamer, om deze reden hebben ouders de behoefte aan informatie over mediaopvoeding van hun kind.

Om aan de wens van het Kinder Audiologisch Centrum te kunnen voldoen is er een keus gemaakt een handleiding te maken voor de Vangnetbijeenkomst voor kinderen uit groep acht en hun ouders.

1.2 Draagvlak voor product

Er is voor de kinderen uit groep één tot en met zeven al een dagprogramma van de Vangnetbijeenkomst beschikbaar. Hierdoor is de term 'Vangnetbijeenkomst' al bekend binnen het Kinder Audiologisch Centrum en heeft dit van het begin af aan voor draagvlak gezorgd.

De vraag vanuit de medewerkers van het Kinder Audiologisch Centrum was om een Vangnetbijeenkomst te ontwikkelen die aansluit bij de behoeften van de kinderen uit groep acht en hun ouders. Om aan deze vraag te kunnen voldoen zijn de medewerkers betrokken geweest bij de uitvoering van het onderzoek en het ontwikkelen van de Vangnetbijeenkomst. Zo zijn er bijvoorbeeld meerdere gesprekken gevoerd met medewerkers van Stichting Gezinsbegeleiding. Ook zijn er diverse vergaderingen en overlegmomenten bijgewoond. Tijdens deze gesprekken, vergaderingen en overlegmomenten zijn de verwachtingen steeds weer duidelijk uitgesproken en is er bruikbare feedback gegeven, waardoor de Vangnetbijeenkomst uiteindelijk aan de wensen en verwachtingen van Stichting Gezinsbegeleiding voldoet. Dit heeft ervoor gezorgd dat er veel draagvlak is.

2. Implementatieplan

In dit plan staat beschreven welke stappen het Kinder Audiologisch Centrum moet ondernemen om het product te kunnen implementeren. Eerst is beschreven hoe het product aansluit bij de organisatie en welke randvoorwaarden daartoe behoren. Daarna wordt er ingegaan op de werkwijze, de tijd, geld en de kwaliteit. Als laatste wordt de overdracht van het product beschreven.

Het Kinder Audiologisch Centrum heeft een aantal jaren geleden besloten om bijeenkomsten te gaan ontwikkelen voor kinderen met gehoorverlies en hun ouders. Dit heeft de naam 'Vangnetbijeenkomst' gekregen. Deze bijeenkomsten zijn per leerjaar opgezet. Om deze Vangnetbijeenkomst te kunnen ontwikkelen, was het nodig om onderzoek te doen naar de wensen en ondersteuningsbehoeften van de kinderen uit groep acht en hun ouders. Zo is ervoor gezorgd dat de Vangnetbijeenkomst specifiek ontwikkeld kon worden. De bijeenkomst sluit daardoor aan bij de belevingswereld van de kinderen en hun ouders. Vanuit het Kinder Audiologisch Centrum is ons gevraagd om dit onderzoek uit te voeren en de bijbehorende Vangnetbijeenkomst te ontwikkelen. Hierbij gaat het voornamelijk om de overstap van het regulier basisonderwijs naar het regulier voortgezet onderwijs.

Het doel van dit implementatieplan is om de ontwikkelde Vangnetbijeenkomst voor groep acht te realiseren in de organisatie en jaarlijks terug te laten komen.

2.1 Randvoorwaarden

De implementatie is gericht op de handleiding van de Vangnetbijeenkomst van groep acht. Hierin is geen rekening gehouden met maken en versturen van uitnodigingen naar de desbetreffende doelgroep. Door Stichting Gezinsbegeleiding is nog in te vullen wanneer de Vangnetbijeenkomst plaats gaat vinden en waar deze uitgevoerd wordt. Momenteel is er voor de bestaande Vangnetbijeenkomsten een format voor de uitnodiging aanwezig. Dit format kan bij de ontwikkelde Vangnetbijeenkomst van groep acht ook ingezet worden. Stichting Gezinsbegeleiding moet deze uitnodigingen zelf opstellen met de desbetreffende datum. Alle Vangnetbijeenkomsten die op dit moment zijn uitgevoerd, hebben plaatsgevonden binnen het Radboudumc. Er wordt vanuit gegaan dat de Vangnetbijeenkomst van groep acht ook binnen het Radboudumc gaat plaatsvinden. Deze beslissing wordt geheel overgelaten aan Stichting Gezinsbegeleiding.

Tevens zijn er voldoende, minimaal één derde van de verstuurde uitnodigingen, aanmeldingen nodig om de Vangnetbijeenkomst te kunnen uitvoeren. Het streven van één derde van het geheel is gebaseerd op het feit dat de Vangnetbijeenkomst is ontwikkeld om lotgenotencontact te bevorderen. Hierbij is een minimum van zeven kinderen nodig om de activiteiten zo effectief mogelijk te laten verlopen.

2.2 Werkwijze

Stichting Gezinsbegeleiding heeft de regie in eigen handen. Zij bepalen zelf hoe ze eventuele aanpassingen in de handleiding zullen vormgeven. Tijdens het opzetten van de Vangnetbijeenkomst zijn de meningen en gedachten van de medewerkers van Stichting Gezinsbegeleiding meegenomen in het ontwikkelen van het eindresultaat. De verwachting is dat er niet veel aanpassingen nodig zullen zijn, maar dit wordt niet uitgesloten. In eerste instantie moet de Vangnetbijeenkomst zo uitgevoerd worden zoals in de handleiding beschreven staat. Hierna is het pas mogelijk om inzicht te krijgen in welke aanpassingen nodig zijn.

2.3 Tijd

In de handleiding worden de uit te voeren activiteiten beschreven. Per activiteit wordt de tijdsduur aangegeven. De Vangnetbijeenkomst gaat om 09.00 uur van start, waardoor het van belang wordt geacht dat de medewerkers van Stichting Gezinsbegeleiding om 08.30 uur aanwezig zijn. Hierbij gaat enige voorbereiding, zoals vergaderingen, het inlezen van informatie en voorbereidingen treffen op de activiteiten, aan vooraf. De tijdsplanning van de desbetreffende voorbereidingen kan zelf worden ingedeeld door de medewerkers. De Vangnetbijeenkomst is ongeveer rond 16.00 uur afgelopen. Er wordt na de afsluiting ongeveer een uur uitgetrokken voor het opruimen, door de medewerkers, van alle materialen. De eerst volgende dag waarop de medewerkers allen aanwezig zijn op het Kinder Audiologisch Centrum is het van belang dat de bijeenkomst geëvalueerd wordt. Dit neemt ook enige tijd in beslag.

Het is van belang dat de Vangnetbijeenkomst voor het einde van het kalenderjaar plaatsvindt. In de bijeenkomst wordt informatie verstrekt en worden er afspraken gemaakt tussen ouder en kind over het bezoeken van de open dagen op regulier voortgezet onderwijs. Deze afspraken kunnen alleen gemaakt worden indien de open dagen nog niet geweest zijn. De open dagen vinden vaak plaats in de maanden januari en februari. De pilot- versie van de Vangnetbijeenkomst voor groep acht zal voor het eerst worden uitgevoerd in de tweede helft van kalenderjaar 2014.

2.4 Geld

Stichting Gezinsbegeleiding heeft geen bedrag genoemd waarmee rekening gehouden dient te worden tijdens de ontwikkeling van de Vangnetbijeenkomst. Wel is ervoor gezorgd dat de kosten zo laag mogelijk zijn gehouden. Doordat de meeste activiteiten met weinig materiaal uitgevoerd kunnen worden, is deze taak volbracht. Hieronder wordt er beschreven welke kosten nodig zijn.

Grote soft dobbelsteen: € 4,99 bij de Intertoys (+ eventueel €1,99 verzendkosten).

Koffie en thee: € 5,00. De koffie en thee komt uit de automaten binnen het Radboudumc. Dit zijn geen directe kosten, maar zullen wel meegenomen moeten worden omdat dit indirecte kosten zijn voor het Radboudumc.

Benodigdheden voor de lunch: De berekening van de lunch is gebaseerd op 45 personen. Hierbij is een berekening opgesteld aan de hand van de benodigdheden vanuit de recepten die in de

handleiding staan. Deze berekening komt neer op €57,45. De mogelijkheid bestaat dat er onvoorziene kosten bijkomen, waardoor de berekening onvolledig is. Het is daarom verstandig om een bedrag van €75,00 te reserveren voor de lunch.

Papier, pennen, potloden, stiften, scharen, tape, plakband: €10,00 bij winkels zoals: Xenos, Action, Hema, Zeeman, Kruidvat en Wibra.

Mankracht : De medewerkers die aanwezig zullen zijn tijdens de Vangnetbijeenkomst, zullen salaris uitbetaald krijgen. De mogelijkheid bestaat dat de Vangnetbijeenkomst op een zaterdag plaats zal vinden. Wanneer volgens de CAO weekendtoeslag wordt toegekend aan de medewerkers, zal dit voor extra kosten zorgen.

Drukkosten: Om de activiteiten binnen de Vangnetbijeenkomst duidelijk te maken voor zowel kinderen als medewerkers, is het van belang om bepaalde bijlagen uit de handleiding af te drukken. Dit zal tevens voor indirecte kosten zorgen voor het Radboudumc.

Totale directe kosten: De totaal directe kosten zijn €89,99. De totale indirecte berekende kosten zijn €4,99. De drukkosten en de toeslag op het salaris van de medewerkers zijn niet bekend.

2.5 Kwaliteit

Om de kwaliteit van de Vangnetbijeenkomst te kunnen waarborgen is het belangrijk dat er geëvalueerd wordt na de uitvoering van de pilot- versie. Hierbij moet worden gekeken of de activiteiten goed aansluiten en of de behoeften van de kinderen en ouders zijn vervuld. Indien de medewerkers het nodig achten dat er aanpassingen worden gedaan, zijn zij vrij om dit te doen. Wel moet er rekening gehouden worden met de onderwerpen en thema's binnen de bijeenkomst, deze kunnen niet zomaar achterwege gelaten worden.

2.6 Overdracht

Op 16 juni 2014 vindt er een presentatie plaats in de hoorzaal van het Radboudumc. Tijdens deze presentatie wordt de resultaten van het onderzoek, dat verricht is naar de behoeften van zowel slechthorende kinderen uit groep acht en hun ouders, gepresenteerd. Hierbij wordt het product, de Vangnetbijeenkomst, ook getoond. Bij deze presentatie zullen de medewerkers, die in het verleden te maken hebben gehad met de Vangnetbijeenkomst van groep één tot en met zeven, aanwezig zijn. Zij zullen de Vangnetbijeenkomst ter uitvoering gaan brengen in de tweede helft van 2014. Bij de presentatie is ook de begeleider van het afstudeerproject aanwezig om te oordelen over zowel het onderzoek als het eindresultaat. Vanuit de opleiding HBO-Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, is de beoordelaar van het afstudeerproject ook aanwezig. Aan het einde van de presentatie wordt de handleiding van het product, de Vangnetbijeenkomst, aan Stichting Gezinsbegeleiding overhandigd.

Literatuurlijst

Barg, J. van den., Graf, M. & Özçelik, G. (2014). *Hoe overleef ik de brugklas met gehoorverlies?* (afstudeeropdracht). Pedagogiek, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Nijmegen.

Judith van den Barg
Mandy Graf
Gamze Özçelik

Vangnetbijeenkoms

Groep 8

‘HOE overleef ik....

de brugklas met gehoorverlies?’

Vangnetbijeenkoms

Groep 8

'HOE overleef ik...

de brugklas met gehoorverlies?'

Judith van den Barg

481067

Mandy Graf

476819

Gamze Özçelik

462767

Stichting Gezinsbegeleiding: Kinder Audiologisch Centrum

Radboudumc

Eerste druk: 2014

Gepubliceerd door

Stichting Gezinsbegeleiding, Kinder Audiologisch Centrum, Radboudumc
Philips van Leydenlaan 15 – Ingang West, 6525 EX Nijmegen

Omslagontwerp: Judith van den Barg, Mandy Graf & Gamze Özçelik

Inhoud

Woord vooraf	Pagina 13
Inleiding	Pagina 14
I. Theorie voor het programma van de kinderen	Pagina 15
1. Lotgenotencontact	Pagina 16
2. Voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs	Pagina 17
3. Omgang met gehoorverlies	Pagina 18
4. Verantwoordelijkheid nemen	Pagina 19
5. Gevoelens uiten	Pagina 19
Theorie voor het programma van de ouders	Pagina 20
6. Loslaten van het kind	Pagina 20
7. Omgang met het 'anders' zijn van het kind	Pagina 20
8. Omgaan met emoties van het kind	Pagina 21
9. Voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs	Pagina 21
10. Omgang met vriendschappen van het kind	Pagina 22
11. Mediaopvoeding van het kind	Pagina 22
II. Handleiding	Pagina 23
1. Uitleg over de bijeenkomst voor kinderen	Pagina 24
2. Uitleg over de bijeenkomst voor ouders	Pagina 25
III. De Vangnetbijeenkomst voor de kinderen	Pagina 26
Agenda	Pagina 27
Start bijeenkomst	Pagina 28
Dobbelsteen spel	Pagina 29
Prima of prut?	Pagina 30
Hoe voel je je?	Pagina 32
Rollenspel	Pagina 34
Veiligheid	Pagina 36
Voorbereiding van de lunch	Pagina 38
Ren-je-rot!	Pagina 40
Een nieuwe stap	Pagina 41
De grote quiz	Pagina 42
Lotgenotencontact	Pagina 43
IV. De Vangnetbijeenkomst voor de ouders	Pagina 44
Agenda	Pagina 45
Start bijeenkomst	Pagina 46
Kennismakingsspel	Pagina 47
Informatie over omgaan met het 'anders' zijn van het kind	Pagina 48
Groepsgesprekken	Pagina 49
Informatie over loslaten van het kind	Pagina 50
Rollenspel	Pagina 51
Informatie over vriendschappen van het kind	Pagina 52
Een nieuwe stap	Pagina 53
De grote quiz	Pagina 54
Lotgenotencontact	Pagina 55
Literatuurlijst	Pagina 56
Bijlagen	Pagina 58

Woord vooraf

Deze Vangnetbijeenkomst is tot stand gekomen in opdracht van het Kinder Audiologisch Centrum van het Radboudumc te Nijmegen. Een aantal jaren geleden is besloten om een bijeenkomst te organiseren voor kinderen met gehoorverlies, en hun ouders. Deze bijeenkomst heeft de naam 'Vangnetbijeenkomst' gekregen. Deze Vangnetbijeenkomsten zijn op dit moment in uitvoering voor de groepen één tot en met zeven. De Vangnetbijeenkomst voor groep acht hebben wij ontwikkeld aan de hand van ons afstudeeronderzoek voor de opleiding HBO-Pedagogiek. Dit onderzoek richtte zich op de ondersteuningsbehoeften van slechthorende kinderen uit groep acht, en hun ouders. De afstudeerperiode is voor ons een inspirerende en leerzame ervaring geweest. Onze gedeelde interesse in kinderen met een auditieve beperking is alleen maar gegroeid. Wij hopen dat onze Vangnetbijeenkomst een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van deze kinderen.

Wij zijn erg trots op het resultaat en willen graag de mensen die ons in het proces hebben geholpen, hiervoor bedanken. Zonder deze hulp hadden we dit afstudeeronderzoek niet tot zo'n goed einde kunnen brengen.

Wij hopen dat het Kinder Audiologisch Centrum de Vangnetbijeenkomst in kan zetten voor de kinderen uit groep acht en hun ouders, zodat zij de juiste vaardigheden ontwikkelen om de overstap naar de brugklas te maken.

Judith van den Barg

Gamze Özçelik

Mandy Graf

Inleiding

Een slechthorend kind kan meer moeite ervaren op school dan een horend kind. Het is bijvoorbeeld lastiger voor het kind om bepaalde dingen in de groep mee te krijgen. Het kind profiteert minder van wat er onderling besproken wordt, en kan zich anders gaan voelen dan andere kinderen, met alle gevolgen van dien. Om deze reden is er een grote behoefte aan lotgenotencontact, zodat deze kinderen weten dat zij niet de enige zijn met gehoorverlies. Ook voor ouders kan het belangrijk zijn om contact te hebben met ouders die ook kinderen met gehoorverlies hebben. Kinderen aan het begin van de puberteit gaan hun eigen gang, zitten midden in hun persoonlijke ontwikkeling en worden zelfstandiger.

Met het oog op de hoge werkdruk binnen het Kinder Audiologisch Centrum hebben wij ervoor gekozen om de bijeenkomst zo helder mogelijk te beschrijven, waardoor er snel en gemakkelijk aan de slag kan worden gegaan. De vangnetbijeenkomst bestaat uit een ochtend- en een middagprogramma. Dit geldt zowel voor de kinderen, als voor de ouders.

Door middel van deze bijeenkomst hopen wij dat de kinderen vaardigheden en kennis opdoen op de volgende gebieden:

- Lotgenotencontact maken en behouden
- Voorbereiden op het regulier voortgezet onderwijs
- Leren hoe het gehoorverlies gecombineerd kan worden met het regulier voortgezet onderwijs
- Omgang met het gehoorverlies in het algemeen
- Gevoelens uiten

Door middel van deze bijeenkomst hopen wij dat de ouders vaardigheden en kennis opdoen op de volgende gebieden:

- Loslaten van het kind
- Omgang met het 'anders' zijn van het kind
- Omgaan met emoties van het kind
- Voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs
- Omgang met vriendschappen van het kind
- Mediaopvoeding van het kind

Wij hopen dat deze bijeenkomst gaat zorgen voor een leuke en leerzame dag voor zowel kinderen, ouders als medewerkers. Veel succes!

I. Theorie

I. Theorie voor het programma van de kinderen

1

Lotgenotencontact

Tijdens de adolescentie worden relaties met leeftijdsgenoten steeds belangrijker. De betekenis van status binnen de groep en vriendschappelijke, affectieve relaties nemen toe. Op de basisschool wordt status voornamelijk bepaald door positieve eigenschappen. Aardige, behulpzame en sociaal vaardige kinderen zijn favoriet. Aan het begin van de adolescentie treedt hierin echter een duidelijke kentering op en gaan andere kenmerken en gedragingen de plek in de hiërarchie sterker bepalen. De meest opvallende verandering is de waardering van antisociaal gedrag. Terwijl kinderen op de basisschool hun antisociale leeftijdsgenoten vaak verwerpen en links laten liggen, oefenen antisociale jongeren tijdens de adolescentie grote aantrekkingskracht uit op leeftijdsgenoten (Dijkstra, 2007).

Positieve ervaringen met het aangaan van sociale relaties en hechte vriendschappen zijn van groot belang voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling van kinderen.

Ervaringen met leeftijdsgenoten vormen een belangrijke ontwikkelingscontext voor kinderen en jongeren. In deze context verwerven ze veel vaardigheden en houdingsaspecten. Relaties met leeftijdsgenoten zijn ook een bron van steun; ze dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling en zorgen voor emotionele stabiliteit. Bovendien dragen deze relaties bij aan het vermogen zich aan te passen aan de omgeving. Vriendschap is een vorm van relaties tussen leeftijdsgenoten.

Het ervaren van intimiteit en acceptatie door hechte vrienden gedurende de kindertijd is essentieel voor het ontwikkelen van een gevoel van eigenwaarde en welzijn. Ook draagt vriendschap bij aan de ontwikkeling van de interpersoonlijke vaardigheden. Hierbij kan gedacht worden aan het aanvoelen van gevoelens en de zorgen van anderen (Piso, Knoors & Vervloed, 2009).

Meer dan de helft van de kinderen zou meer slechthorende kinderen in de klas willen hebben. Deze helft zegt ook vrienden of vriendinnen te hebben die niet begrijpen dat het slechthorende kind hen niet verstaat. Slechthorende kinderen missen het lotgenotencontact in de klas, en hebben niet genoeg aan contact met horende klasgenoten (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p. 39).

Deskundigen geven aan dat slechthorende kinderen moeite hebben met het maken en behouden van vriendschappen. Slechthorende kinderen moeten hierin volgens hen begeleid worden, omdat het maken van nieuwe vrienden door de auditieve beperking moeilijkheden met zich kan meebrengen (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p. 42).

2 Voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs

Het komt regelmatig voor dat slechthorende kinderen gebruik maken van het regulier onderwijs. Het voordeel hiervan is dat het kind in zijn eigen vertrouwde omgeving blijft en samen met de kinderen uit de buurt naar dezelfde school gaat. Daarnaast leert het slechthorende kind zich staande te houden tussen de horende kinderen uit de klas en op school. Het doel van het deelnemen aan het regulier onderwijs is dat zij klaargestoomd worden voor het leven in een horende maatschappij. Het kind leert al jong zich in een horende samenleving te bewegen en leert tevens hoe het moeilijke situaties het hoofd kan bieden (Rodenburg, 2001, p.58). In het regulier onderwijs worden dove en slechthorende leerlingen minder geaccepteerd dan hun horende klasgenoten. Ook zijn ze minder populair. Dit geldt voor zowel de overgang van basis naar voortgezet onderwijs en de overgang van de brugklas naar hogere klassen (Wolters, 2012, pp.8-9).

Deskundigen geven aan dat een slechthorend kind informatie nodig heeft over de voorbereiding naar het regulier voortgezet onderwijs (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.42). Zij zien dit graag terug komen in de Vangnetbijeenkomst (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.110).

De kinderen willen graag leren hoe ze moeten plannen, en het beste hun huiswerk kunnen maken. Deze behoeften worden meegenomen in de uitvoering van de Vangnetbijeenkomst (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.86 & p.98)

3

Omgaan met gehoorverlies

Iemand die niet goed hoort, bevindt zich in een moeilijke positie. In gunstige omstandigheden zal er niet veel aan de hand zijn, maar soms zal hij delen van gesprekken missen en buitengesloten worden, zoals in groter gezelschap. Dan werkt het achtergrondlawaai storend op het verstaan van de spraak van anderen (Rodenburg, 2001, p.13). Kinderen met gehoorverlies tonen een lagere zelfwaardering, meer gedragsproblemen en hebben meer moeite met sociale contacten dan horende kinderen. Mogelijk kan dit verklaard worden doordat de communicatieproblemen van slechthorende kinderen vaak onderschat worden, met als gevolg dat ze veel informatie missen (Dirks, Wieferink, Kef, Wenners –Lo-A-Njoe & Uilenburg 2008, p. 15). Meer dan de helft van de slechthorende kinderen wordt wel eens boos omdat volgens hen niemand begrijpt hoe het is om slechthorend te zijn. Één derde van de kinderen uit de brugklas moet wel eens huilen omdat ze zich alleen voelen. Het lijkt alsof deze kinderen niet op de juiste manier weten om te gaan met hun beperking, en de gevoelens die deze beperking met zich meebrengt (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.40). In de puberteit worden kinderen zich meer bewust van hun eigen identiteit. Mede door die bewustwording kunnen pubers zich vaak onzeker voelen. Deze onzekerheid kan leiden tot frustraties, irritaties en ruzies met ouders en andere mensen in de omgeving. Uiterlijk is voor pubers erg belangrijk. Sommige uiterlijke kenmerken verbergen ze liever. Veel slechthorende pubers verbergen zoveel mogelijk hun beperking, zoals het dragen van een hoortoestel of andere hulpmiddelen (Deij, 2013, p.131).

4 Verantwoordelijkheid nemen

Kinderen die zich bevinden aan het begin van de puberteit worden steeds zelfstandiger. Dit houdt voor slechthorende kinderen in dat zij steeds meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor hun beperking. Hieronder valt bijvoorbeeld het dragen van de gehoorapparaten of het gebruiken van solo-apparatuur. Ook het attenderen van de leerkrachten is een taak van het kind. Het ontwikkelen van zelfvertrouwen is van groot belang, zodat zij ook daadwerkelijk de bovenstaande stappen durven te nemen (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.42).

5 Gevoelens uiten

In de puberjaren zijn ouders van groot belang. Het kind heeft in de periode waarin het meer afstand gaat nemen van de ouders, juist behoefte aan steun. In deze leeftijdsfase zijn kinderen zich meer dan ooit bewust van zichzelf. Ze weten zich daardoor soms geen raad met hun houding en vinden veel gek en stom. Blij en enthousiast zijn, kunnen anderen kinderlijk vinden. Gevoelens van schaamte nemen toe, ook al is daar volgens volwassenen geen enkele reden toe (Bil & Bil, 2007, p.247). Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat bijna een kwart van de kinderen zich schaamt om te praten over zijn of haar slechthorendheid (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p. 40). Kinderen van deze leeftijd kunnen zich schamen voor zichzelf, hun ouders, hun huis en hun kleding. Niet alle kinderen voelen zich zo. Er zijn ook kinderen die tamelijk geruisloos door deze periode heen komen. Aan hen zien we nauwelijks veranderingen in gedrag en houding (Bil & Bil, 2007, p.247).

Theorie voor het programma van de ouders

6 Loslaten

Voor ouders is de puberteit van hun zoon of dochter een periode van nadenken, afwegen, vasthouden en loslaten. Het gedrag van hun kind verandert en is minder voorspelbaar. Slechthorendheid kan het pubergedrag extra ingewikkeld maken. De mening van ouders wordt als minder belangrijk ervaren. Een slechthorende puber heeft net als een horende puber duidelijke grenzen en vertrouwen in zichzelf nodig. Het is belangrijk dat een puber weet wat hij kan en wat hij nog moet leren. Als slechthorende puber wil je ook graag zelfstandig worden (Deij, 2013, pp.137-140). Een derde van de kinderen uit groep acht vindt het een beetje moeilijk om activiteiten zonder zijn of haar ouders te doen. De rest van de kinderen heeft hier geen moeite mee. De zelfredzaamheid van deze kinderen blijkt dus goed te zijn (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.40). Voor ouders is het niet altijd eenvoudig om hun slechthorende kind steeds meer los te laten (Deij, 2013, pp.137-140). Meer dan de helft van deze kinderen zegt dat hun ouders denken dat ze veel hulp nodig hebben hun dagelijkse bezigheden (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.40). Uiteindelijk groeien slechthorende pubers naar de volwassenheid toe, waarbij ze hun eigen normen en waarden gaan ontwikkelen. Om vaardig te worden, moet een slechthorende puber de mogelijkheid hebben om te experimenteren, ook ten aanzien van zijn gehoorproblemen. De betrokkenheid van ouders blijft altijd belangrijk, al zal een slechthorend kind in de puberteit die betrokkenheid regelmatig ervaren als bemoeizucht (Deij, 2013, pp.137-140).

7 Omgaan met ‘anders’ zijn van het kind

Bijna de helft van de ouders van kinderen met gehoorverlies, ervaart moeilijkheden in de opvoeding. Twee derde van de ouders ervaart dagelijks tot wekelijks moeilijkheden. Het gaat hierbij voor het grootste deel om; het niet kunnen loslaten van het kind, de omgang met emoties van het kind, omgaan met de puberteit, vertrouwen dat het kind het zelf kan en de acceptatie van het gehoorverlies. De mate waarin deze moeilijkheden voorkomen is groot, waardoor het belangrijk is om in te spelen op de ondersteuningsbehoeften van ouders op dit gebied (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.41). Ouders geven zelf aan een grote behoefte te hebben aan een activiteit die op dit thema gericht is (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.105).

Omgaan met emoties van het kind

Meer dan de helft van de ouders vindt het belangrijk dat het kind zichzelf kan zijn en zich kan gedragen zoals een kind dat hoort te doen. Alle ouders vinden het belangrijk dat hun kind zelfvertrouwen ontwikkeld. Een kind met een beperking kan namelijk een lager zelfbeeld ontwikkelen, waardoor deze extra stimulans vanuit de ouders nodig wordt geacht (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.41).

Één op de acht ouders geeft aan dat omgaan met boosheid één van de moeilijkheden is die terugkomt in de opvoeding (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.103). Ouders geven aan dat dit zeker een thema opgenomen moet worden in de Vangnetbijeenkomst (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.105).

Vorbereiding op het voortgezet regulier onderwijs

Voor veel ouders is de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs een grote en stressvolle stap. Voor ouders breekt er een nieuwe periode aan, ze zullen moeten inspelen op nieuwe situaties. Bil & Bil (2007) zegt het volgende over de rol van de ouders: “Ouders en verzorgers doen er goed aan extra tijd en aandacht aan hun kind te besteden in het eerste halfjaar van de brugklas. Zij kunnen hen helpen bij het plannen van het huiswerk of checken of ze de juiste boeken hebben ingepakt. Ook het overhoren van Engelse woordjes is handig, net als leerstrategieën helpen aanleren. Docenten waarschuwen ouders hun kind niet te veel te helpen. Zij zeggen dat een te veel geholpen kind vanaf de derde klas zal stranden, omdat de school dan steeds meer zelfwerkzaamheid van de leerling verwacht, die dan ook in groepjes op school het werk moet kunnen doen. De begeleiding geleidelijk aan verminderen gedurende het eerste jaar lijkt een goede strategie. Ouders kunnen de jongeren helpen hoe ze moeten leren, maar ze moeten niet complete werkstukken in elkaar zetten. Behalve hulp bij leren is het ook belangrijk dat ouders dagelijks tijd vrij maken om aan te horen wat de jongere op school heeft meegemaakt. Vooral de eerste maanden komen elke dag veel indrukken op de jongere af. Het is goed als hij zijn mening daarover kan toetsen aan zijn ouders. Zo weten zij in een vroeg stadium of er reden is tot zorg, zowel op het gebied van leren als op het sociale gebied: kan de jongere het niveau aan, voelt hij zich lekker in de groep, kan hij overweg met docenten” (p.246).

10

Omgang met vriendschappen van het kind

Ouders vinden het belangrijk om de thema's 'Omgaan met vriendschappen' en 'Aangaan van vriendschappen' terug te zien in de Vangnetbijeenkomst. Zij hebben behoefte aan deze informatie, en eventuele vaardigheden die hierbij horen (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.105). Omdat kinderen met een auditieve beperking meer moeite hebben om vriendschappen aan te gaan, en te behouden, moeten ouders hier steun in kunnen bieden (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.41).

11

Mediaopvoeding van het kind

Ouders hebben behoefte aan informatie over de mediaopvoeding van hun kind (Barg, Graf & Özçelik, 2014, p.105). Mediaopvoeding komt steeds vaker voor in de dagelijkse opvoeding van ouders. Steeds jonger hebben kinderen een computer, televisie of een spelcomputer op hun kamer (Hop & Delver, 2009, p.85). Voor kinderen tussen de tien en zestien jaar worden vriendschappen steeds belangrijker (Kohnstamm, 2009). De invloed van ouders en leerkrachten is steeds minder belangrijk. De invloed van thuis neemt nog sneller af, naarmate de kinderen al jong over mobiele apparatuur beschikken. Ouders kunnen veel betekenen in de mediaopvoeding van hun kinderen. Het is op de eerste plaats belangrijk dat ouders zelf bewust zijn wat de media voor een rol speelt in de samenleving. Wanneer ouders begrijpen welke invloeden van de media er zijn, moeten zij weten welke houding zij het beste kunnen aannemen op het internet. Voor ouders is het belangrijk om te weten welke consequenties vast zitten aan bepaald gedrag. Voor kinderen is dit namelijk nog niet zo vanzelfsprekend en daarom is het belangrijk om hier samen met de kinderen over te praten. Daarom is het van belang voor kinderen dat er duidelijke regels worden gehanteerd over het mediagebruik. Afspraken over wat wel en niet mag is nodig, en ook toezicht is belangrijk bij kinderen die net beginnen met het gebruik van internet. Vanaf hun negende krijgen kinderen interesse in sociale media (Hop & Delver, 2009, p.85).

II.

Handleiding

1

Uitleg over de bijeenkomst voor kinderen

De bijeenkomst is ontworpen voor de kinderen uit groep acht met gehoorverlies. De bijeenkomst bestaat uit een dagprogramma waarin kinderen en ouders apart en gezamenlijk activiteiten zullen ondernemen. De duur van de activiteiten is afhankelijk van de groepsgrootte. Ieder kind is uniek, waardoor een groep per jaar verschillend kan zijn. De begeleider van de bijeenkomst mag zich hierdoor vrij voelen om activiteiten langer of korter te laten duren, of eventueel weg te laten. Wij raden aan om één begeleider per vier kinderen in te zetten tijdens de bijeenkomst. Het is belangrijk dat de activiteit zo optimaal mogelijk verloopt. Door meerdere begeleiders te hebben, ontstaat de mogelijkheid om een grote groep tijdens bepaalde activiteiten op te splitsen. Daarnaast kan dit de rust bewaren tijdens de bijeenkomst, omdat de begeleiders elkaar kunnen afwisselen. Zo kan de ene begeleider de volgende activiteit al voorbereiden, terwijl de andere begeleider nog bezig is met de huidige activiteit. De overgang tussen de activiteiten kan hierdoor soepel verlopen.

Tijdens de bijeenkomst wordt er aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Lotgenotencontact / vrienden maken en behouden
- De overgang naar het regulier voortgezet onderwijs
- De omgang met emoties
- De vaardigheden om in diverse situaties goed te handelen
- De verantwoordelijkheid nemen voor het gehoorverlies
- Acceptatie van het 'anders' zijn

Deze onderwerpen komen aan bod tijdens de verschillende activiteiten. Deze activiteiten bestaan uit:

- Rollenspelen
- Ontspanningsoefeningen
- Expressieoefeningen
- Groepsgesprekken
- Informatieoverdracht

Deze soorten activiteiten hebben elk een eigen symbool in deze handleiding, als herkenningspunt voor de begeleider, maar ook voor de kinderen.

Van de volgende symbolen wordt gebruik gemaakt:

Rollenspelen

Ontspanningsoefeningen

Expressieoefeningen

Groepsgesprekken

Informatieoverdracht

Uitleg over de bijeenkomst voor ouders

De bijeenkomst is ontworpen voor de ouders van kinderen met gehoorverlies. De bijeenkomst bestaat uit een dagprogramma waarin kinderen en ouders apart en gezamenlijk activiteiten zullen ondernemen. De duur van de activiteiten is afhankelijk van de groepsgrootte. Ieder persoon is anders, waardoor een groep ouders per jaar verschillend kan zijn. De begeleider van de bijeenkomst mag zich hierdoor vrij voelen om activiteiten langer of korter te laten duren, of eventueel weg te laten.

Tijdens de bijeenkomst wordt er aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Loslaten van het kind
- Omgang met het 'anders' zijn van het kind
- Omgaan met emoties van het kind
- Voorbereiding op het regulier voortgezet onderwijs
- Omgang met vriendschappen van het kind
- Mediaopvoeding van het kind

Deze onderwerpen komen aan bod tijdens de verschillende activiteiten. Deze activiteiten bestaan uit:

- Rollenspelen
- Groepsgesprekken
- Informatieoverdracht

Deze soorten activiteiten hebben elk een eigen symbool in deze handleiding, als herkenningspunt voor de begeleider, maar ook voor de ouders.

Van de volgende symbolen wordt gebruik gemaakt:

Rollenspelen

Groepsgesprekken

Informatieoverdracht

III.

De vangnetbijeenkomst voor de kinderen

Agenda

09.00 uur	Start bijeenkomst
09.30 uur	○ Dobbelsteen spel
10.00 uur	☺ Prima of prut?
10.20 uur	☺ Hoe voel je je?
10.40 uur	🎭 Rollenspel
11.30 uur	○ Veiligheid
12.00 uur	🧑🍳 Voorbereiden lunch
12.30 uur	🧑🍳 Lunch
13.00 uur	☺ Ren-je-rot-spel
13.30 uur	🕒 Een nieuwe stap
14.30 uur	🧑🍳 De grote quiz
15.20 uur	Lotgenotencontact bevorderen
15.40 uur	Afsluiten

Start bijeenkomst

De Vangnetbijeenkomst begint gezamenlijk in de hoorzaal. De kinderen en hun ouders worden ontvangen door de begeleiders. Voor iedereen staat wat te drinken klaar, zoals koffie, thee en limonade.

Wanneer iedereen die zich aangemeld heeft aanwezig is, wordt de dag geïntroduceerd. Alle kinderen en ouders mogen plaatsnemen en de agenda van de dag wordt doorbesproken. Er wordt toegelicht dat de kinderen en ouders samen lunchen om 12.00 uur en dat deze lunch door de kinderen wordt klaargemaakt.

Nadat de agenda is doorgenomen met de kinderen en ouders en eventuele vragen zijn beantwoord, gaan de kinderen naar een andere ruimte en kan de Vangnetbijeenkomst beginnen.

Dobbelsteen spel

Hoofddoel

De kinderen kennen elkaar

Subdoelen

- De kinderen weten wie de begeleiders zijn
- De kinderen weten wie de andere kinderen zijn
- De kinderen kunnen luisteren naar anderen
- De kinderen kunnen laten zien wie ze zijn

Benodigdheden

Grote dobbelsteen

Tijd

30 minuten

Activiteit

Voordat de activiteit van start gaat is er een grote dobbelsteen aangeschaft door de begeleiders. Op deze dobbelsteen staan de cijfers één tot en met zes, aan deze cijfers worden thema's verbonden.

De thema's zijn:

1. Hobby's
2. Waar woon ik?
3. School
4. Dieren
5. Lievevingskleur
6. Familieleden

Wanneer de dobbelsteen op één van deze cijfers terecht komt, vertelt het kind dat aan de beurt is over het bijbehorende thema. Om de beurt gooit iemand uit kring met de dobbelsteen, totdat het halfuur verstreken is. Op deze manier komen de kinderen steeds meer over elkaar te weten.

Prima of prut?

Hoofddoel

De kinderen kunnen omgaan met hun gedachten in bepaalde situaties

Subdoelen

- De kinderen zijn zich ervan bewust dat ze situaties in het vervolg anders kunnen aanpakken
- De kinderen kunnen verschillende emoties benoemen
- De kinderen kunnen praten over hun eigen emoties
- De kinderen weten welke soort gedachte hen verder kan helpen
- De kinderen weten welke soort gedachte hen tegenwerkt
- De kinderen kunnen aangeven wat een prima of een prut gedachte is

Benodigheden

Groene en rode kaartjes (voor ieder kind), zie bijlage I

Tijd

20 minuten

Activiteit

Ga een gesprek aan over de verschillende emoties.

Vragen die je kunt stellen zijn:

- Welke emoties ken je?
- Wanneer voel je je blij, boos, bang enzovoort?
- Wanneer voel je je teleurgesteld, verlegen, verdrietig enzovoort?
- Hoe voel je je als iemand iets vraagt over je slechthorendheid?
- Hoe voel je je als iemand je plaagt met je slechthorendheid?
- Hoe voel je je als je iemand steeds niet verstaat?
- Hoe voel je je als je om herhaling moet blijven vragen?

Leg aan de kinderen uit dat er verschil is tussen een prima gedachte (die helpt je verder) en een prut gedachte (die helpt je niet verder). Lees onderstaande situaties voor aan de kinderen. Daarna volgen een aantal gedachten. De kinderen mogen bij een prima oplossing/gedachte een groen kaartje opsteken, bij een prut oplossing/gedachte mogen ze het rode kaartje opsteken.

Je staat op het schoolplein met drie vrienden, er is veel lawaai. Je kan door het lawaai je drie vrienden niet meer verstaan. Je ziet ze steeds lachen, maar je weet niet waarom.

Je denkt:

- Ze lachen mij uit
- Ik ga gewoon mee lachen
- Ik kan vragen waarom ze lachen
- Ik haat het als ik iemand niet versta
- Waarom overkomt mij dit altijd?
- Ik ga nu gewoon over iets anders praten
- Ik doe net alsof ik het niet erg vind

Je zit in de klas en de juf vertelt een verhaal over de Middeleeuwen. Je vindt het heel erg interessant, maar hoort door het geroezemoes in de klas niet zo goed wat ze vertelt. De juf stelt jou een vraag, precies nu je niet hebt gehoord wat ze vertelde. Je weet niet zo goed wat je moet zeggen, en staart de juf aan. Je klasgenoten beginnen te lachen. Je denkt:

- Ze lachen mij uit
- Was ik maar vooraan gaan zitten
- Ik vraag gewoon nog een keer wat de juf vertelde
- Ik vraag waarom de kinderen om mij lachen
- Waarom kiest de juf mij nou uit, ze weet toch dat ik het niet versta?
- Ik verzin een antwoord
- Ik leg uit dat ik het niet verstaan heb
- Ik vraag aan de klas of ze wat stiller kunnen zijn, zodat ik de juf kan verstaan
- Het is niet erg dat ik het niet verstaan heb, dat kan iedereen gebeuren
- Ik doe alsof ik niet weet dat de juf mij een vraag gesteld heeft

Je zit op je kamer met je beste vriend of vriendin. Hij of zij vertelt over zijn of haar nieuwe liefde. Buiten is je buurman met een bladblazer bezig alle bladeren van zijn stoep af te blazen. Je buurvrouw komt hem thee brengen, maar stapt in een hondendrol. Ze laat de hete thee over zich heen vallen, en begint te schreeuwen. Ondertussen blijft je beste vriend of vriendin maar doorvertellen. Ineens kijkt je vriend of vriendin je boos aan en zegt: 'Je luistert ook nooit naar me, hè?' Je denkt:

- Waarom snapt niemand mij?
- Ik hoop dat het kopje niet kapot is gevallen, misschien kan ik even buiten gaan kijken
- Ik ga gewoon uitleggen dat ik afgeleid was door het lawaai van buiten
- Ik ga vertellen dat ik altijd naar hem/haar luister
- Ik leg nog een keer uit aan mijn beste vriend/vriendin dat ik sommige dingen niet kan verstaan
- Ik vraag me af welke hond bij de burens op de stoep heeft gepoept

Hoe voel je je?

Hoofddoel

Kinderen durven te laten zien wat ze voelen in een bepaalde situatie

Subdoelen

- De kinderen weten welke emoties er zijn
- De kinderen weten welke emotie bij welke situatie hoort
- De kinderen kunnen uitleggen waarom ze een bepaalde emotie hebben
- De kinderen zien dat niet iedereen dezelfde emoties heeft
- De kinderen kunnen hun gevoel uiten

Benodigdheden

A4-papier met verschillende emoties erop beschreven (zie bijlage II) , tape

Tijd

20 minuten

Activiteit

Maak met behulp van tape tien vakken op de vloer. In elk van de vakken ligt een A4'tje met één van de emoties. De begeleider leest verschillende gebeurtenissen voor. De kinderen bedenken voor zichzelf welk gevoel bij die gebeurtenis hoort. Het kind gaat vervolgens staan in het vak, waar de desbetreffende emotie ligt. Na de activiteit vindt er een korte evaluatie plaats, waarin nog eens wordt herhaald dat iedereen andere emoties kan hebben.

Gebeurtenissen:

- Je zit voor het eerst in een nieuwe klas, en je kent niemand
- Iemand zegt tegen je dat je een stomme jas aanhebt
- Je bent je kluissleutel kwijtgeraakt, en kan nu je boeken voor de les niet pakken
- Het is mooi weer
- Je komt te laat op school, omdat je band lek is
- Iemand vraagt je wat je in je oor hebt zitten
- Je hebt het hoogste cijfer van de klas gehaald voor een toets
- Je weet niet met wie je moet spelen of praten in de pauze
- In het weekend ga je zwemmen met je beste vriend of vriendin
- Je moet voor de klas een som op het bord uitrekenen, waarvan je weet dat je het niet kunt
- Een groepje jongens versperren je weg als je van school naar huis toe gaat

- Je hebt een doelpunt gemaakt, waardoor jouw club heeft gewonnen
- Je hebt een nieuwe vriend of vriendin gemaakt op school
- Je gaat vanmiddag naar de bioscoop met de jongen / het meisje wat je al heel lang leuk vindt
- Iemand lacht omdat je elke keer vraagt wat hij of zij gezegd heeft
- Je moet nablijven
- Iemand vraagt jou om hulp
- De jongen / het meisje wat je al heel lang leuk vindt vraagt of je vanmiddag met hem / haar wilt afspreken

Rollenspel

Hoofddoel

Kinderen weten hoe ze in bepaalde situaties kunnen handelen en reageren

Subdoelen

- Kinderen weten hoe ze kunnen handelen in bepaalde situaties
- Kinderen weten dat iedereen een andere aanpak heeft
- Kinderen weten welke houding ze moeten aannemen
- Kinderen weten het verschil tussen het aanspreken van een volwassene en van leeftijdsgenoten
- Kinderen weten hoe ze zich kunnen presenteren voor een groep

Benodigdheden

Kaartjes (zie bijlage III), pen en schaar

Tijd

50 minuten

Activiteit

Deze activiteit is gekozen om kinderen vaardigheden aan te leren die zij kunnen gebruiken in diverse situaties. Het gaat hierbij om situaties die zij straks op het middelbaar onderwijs tegen kunnen komen. Deze situaties kunnen te maken hebben met het gehoorverlies en hoe andere kinderen hierop reageren. Daarnaast kunnen ze te maken krijgen met de problemen waar ze tegen aan kunnen lopen in de puberteit. Door het oefenen van bepaalde situaties, krijgen de kinderen meer zelfvertrouwen en weten ze wat ze moeten doen op het moment dat de situatie zich in het echt voor doet.

Stapel 1: omgeving

- De trein
- De huiskamer
- Een restaurant
- De klas
- De disco

Stapel 2: personen

- *Ouders/verzorgers*
- *Moeder*
- *Beste vriend(in)*
- *15 mensen die je kent van school*
- *Vriendengroep*
- *Buurman*
- *Leraar*

Stapel 3: gesprek of actie

- *Je vertelt dat je slechthorend bent*
- *Je voelt je al een week vervelend en verdrietig*
- *Je bent onzeker op school*
- *Je bent verliefd op iemand uit de klas*
- *Je bent boos omdat niemand je begrijpt*
- *Je vertelt hoe het is om slechthorend te zijn*
- *Je voelt je kwaad en wilt dit laten zien ook*
- *Je vertelt dat je een onvoldoende hebt gehaald*
- *Je wilt hulp hebben bij je huiswerk*

Werkwijze

Iedereen zit in een kring. In het midden liggen de drie stapels met kaarten. De begeleider wijst iemand aan die begint. Deze pakt van iedere stapel een kaart. De drie kaarten worden open neergelegd. Het kind, dat aan de beurt is, weet nu in welke omgeving hij/zij zich bevindt, met welke persoon en wat hij/zij kan zeggen of doen. Het kind gaat de situatie uitspelen met de persoon rechts van hem of haar in de kring. Het kind naast hem of haar speelt de persoon op kaart nummer 2. De situatie wordt voor de andere kinderen uitgespeeld. Nadat de situatie is uitgespeeld wordt de situatie kort geëvalueerd en is het volgende tweetal aan de beurt.

Veiligheid

Hoofddoel

Kinderen weten in welke situatie ze zich veilig voelen

Subdoelen

- Kinderen weten welke situatie onveilig is
- Kinderen weten welke situatie veilig is
- Kinderen weten dat iedereen zich anders kan voelen in een bepaalde situatie
- Kinderen weten hoe ze moeten omgaan met een onveilige situatie
- Kinderen weten wat ze moeten doen als ze twijfelen in een situatie

Benodigdheden

Niet van toepassing

Tijd

30 minuten

Activiteit

Je kunt pas opkomen voor jezelf als je weet wat je wilt. Dan kun je duidelijk maken wat jouw standpunt is en kun je proberen iets voor elkaar te krijgen. Soms weet je heel goed wat je graag wilt. Je voelt je er goed bij, je vindt het aangenaam (een ja- gevoel). Andere momenten vind je juist helemaal niet prettig of aangenaam. Je hebt het liever niet (een nee- gevoel). Soms weet je nog niet goed wat je er van vindt. Je hebt er tegenstrijdige gevoelens bij (een twijfel- gevoel). Om de kinderen meer bewust te laten worden van hun eigen gevoelens, is het goed om hier bij stil te staan en na te gaan wat zij willen. Wat vinden zij prettig? Waar krijgen ze een ja- gevoel bij en waar krijgen ze een nee- gevoel bij? Wanneer hebben ze een twijfel- gevoel?

Dit kun je doen door de volgende drie vragen te stellen:

- Heb ik een ja- gevoel, nee- gevoel of een twijfel- gevoel?
- Als ik 'ja' zeg of met die persoon mee ga, is er dan iemand die weet waar ik ben?
- Als ik 'ja' zeg of mee ga en ik kom in de problemen, is er dan iemand die mij helpt?

Als het antwoord op één van deze vragen 'nee' is of je twijfelt, dan moet je het niet doen! Je kunt bijvoorbeeld zeggen 'ik moet het eerst thuis vragen' of 'nee, ik ga niet met vreemden mee.'

Neem de drie vragen van veiligheid met de kinderen door. Oefen de vragen door met een voorbeeld te werken, zoals hieronder beschreven staat. Je leest het voorbeeld voor. De kinderen stellen zichzelf de drie vragen van veiligheid. Hoe kunnen zij in deze situaties voor hun eigen veiligheid zorgen?

Voorbeeld 1:

Je loopt alleen over straat. Nick en Simon komen in een busje aanrijden. Ze stoppen vlak voor je neus en de deur vliegt open. Simon springt uit de auto en zegt dat ze bezig zijn met de opnames voor hun nieuwe clip. En jij mag mee doen! Ze willen dat jij op de achtergrond je talent laat zien. Als je nu mee gaat krijg je nieuwe kleding aan, mag je mee eten en zelf bepalen wat je doet wanneer je je talent laat zien. De opnames zijn vandaag. Als je nu mee gaat naar de studio zul je weer op tijd thuis zijn voor het avondeten.

Voorbeeld 2:

Je gaat voor het eerst naar de middelbare school. De eerste dag op je nieuwe school lijkt iedereen heel aardig. Je kan goed met de kinderen uit je klas opschieten en ook in de pauzes is het erg gezellig. Terwijl jullie elkaar leren kennen, stelt een jongen uit de klas voor om na schooltijd in het parkje met z'n allen bier te gaan drinken. Je vindt het erg spannend en bent eigenlijk wel een beetje benieuwd. Toch weet je ook dat je geen alcohol mag drinken op deze leeftijd. Wanneer ze je vragen of je mee gaat, vertel je dat je hier nog even over na moet denken.

Voorbeeld 3:

Je bent een meisje en zit op de middelbare school. Als de lessen zijn afgelopen, loop je naar je fiets en dan blijkt dat je een lekke band hebt. Balen, want als je moet lopen duurt het nog wel een halfuur voor je thuis bent. Gelukkig is Mitchel nog op school. Je vindt hem al vanaf het begin van het schooljaar een hele leuke jongen. Hij komt op je af lopen en vraagt wat er aan de hand is. Je vertelt dat je een lekke band hebt. En dan smelt je hart want hij vraagt of hij je even thuis moet brengen! Je probeert je lach in te houden en zo gewoon mogelijk te antwoorden. Jullie gaan op weg. Bij jou thuis aangekomen denk je: 'dit is mijn kans, ik vraag hem of hij wat wil drinken!' Stralend zegt hij 'ja' en gaat mee naar binnen. Je schenkt wat in en ploft naast hem op de bank. Hij kijkt je aan en je kijkt terug en dan geven jullie elkaar een zoen. Het is hartstikke spannend, maar ook wel eng. Mitchel komt dichtbij je zitten. Je durft niet te verschuiven, want je bent bang dat hij je een trut zal vinden. Mitchel begint je opnieuw te zoenen en trekt je T-shirt omhoog. Je begint je ongemakkelijk te voelen.

Vorbereiding van de lunch

Hoofddoel

Kinderen kunnen voor zichzelf en anderen te zorgen

Subdoelen

- De kinderen kunnen samenwerken
- De kinderen kunnen eten bereiden
- De kinderen kunnen elkaar om hulp vragen
- De kinderen kunnen onderling gesprekken voeren

Tijd

30 minuten

In bijlage IV staan de gerechten die de kinderen met elkaar gaan bereiden om tijdens de lunch op te kunnen eten met elkaar en hun ouders. Hieronder staat de boodschappenlijst en wordt er beschreven welke voorbereidingen de gerechten nodig hebben.

Lijst met boodschappen

Eten:

- Eieren
- Yoghurt
- Cocktailprikkers
- IJsbergsla (2x)
- Bananen
- Aardbeien
- Druiven
- Zalm
- Wraps
- Roomkaas
- Pistoletjes
- Kaas
- Ham
- Tomaten
- Komkommer
- Wortel
- Appels

- Sinaasappels

Drinken:

- Sap
- Melk
- Limonadesiroop
- Koffie
- Thee

Vorbereiding

- Kook de eieren 8 minuten
- Bak de pistoletjes af
- Leg de messen en snijplanken klaar
- Leg alle ingrediënten klaar
- Verdeel de kinderen in vijf groepjes
- Geef ieder groepje een gerecht
- De kinderen kunnen beginnen met het bereiden van de lunch

Ren-je-rot!

Hoofddoel

Kinderen kunnen luisteren naar hun eigen gevoel

Subdoelen

- De kinderen kunnen keuzes maken
- De kinderen weten wat wel en niet geaccepteerd kan worden
- De kinderen weten dat iedereen een ander gevoel kan hebben

Benodigdheden

Drie A4'tjes met begrippen (zie bijlage V)

Tijd

30 minuten

Activiteit

Tijdens dit spel worden de kinderen aangespoord tot het maken van keuzes. Aan de hand van de verschillende voorbeelden kunnen de kinderen een keuze maken tussen een ja- gevoel, nee- gevoel en een twijfel- gevoel. De drie A4'tjes worden op verschillende plaatsen in de ruimte opgehangen. De deelnemers denken na over het gevoel dat ze krijgen bij een voorbeeld, en rennen naar het A4'tje van hun keuze. De begeleider mag er voor kiezen om na elk voorbeeld de keuzes met de kinderen te bespreken.

Voorbeelden:

- Zure matten
- Spinazie
- Patat
- Spruitjes
- Sambal
- Drie zoenen van je tante
- Hand vasthouden van je vriendje of vriendinnetje
- Tik op je billen van je leraar
- Utlachen om slechthorendheid
- Vragen of je meedoet met het pikken van een pen
- Afpakken van je tas
- Pesten om slechthorendheid
- Vragen of je meedoet met een spelletje

Een nieuwe stap

Hoofddoel

Kinderen weten wat ze op de middelbare school kunnen verwachten

Subdoelen

- Kinderen weten hoe ze om moeten gaan met het krijgen en maken van huiswerk
- Kinderen weten welke veranderingen er gaan komen
- Kinderen weten hoe zij om kunnen gaan met hun gehoorverlies op de middelbare school
- Kinderen weten welke voorbereidingen er getroffen moeten worden

Benodigheden

Hoorzaal, microfoon, beamer, A4-papier, pennen, potloden, stiften

Tijd

60 minuten

Activiteit

Allereerst wordt de informatie uit de bijlage toegelicht (zie bijlage XI). Nadat de informatieoverdracht heeft plaatsgevonden, volgt hierop een activiteit. Zie hieronder voor de uitleg daarvan.

Deel aan de ouders en kinderen A4'tjes en pennen, potloden en stiften uit. Laat hen op hun eigen manier een planning maken voor het komende jaar, en voor de start van de middelbare school. Wanneer gaan zij de open dagen bezoeken, en van welke scholen? Wanneer gaan zij schoolspullen kopen? En wat denken zij eigenlijk nodig te hebben?

Hoe gaat het kind vertellen dat hij of zij slechthorend is, en hoe ondersteunt de ouder hierin?

Laat de ouders samen met kinderen de overige tijd samenwerken aan deze planning, zodat zowel ouders als kind een houvast hebben voor de komende tijd.

De grote quiz

Hoofddoel

De kinderen maken lotgenotencontact

Subdoelen

- Het lotgenotencontact tussen de kinderen is versterkt
- Het zelfvertrouwen van de kinderen is gegroeid
- De kinderen kunnen samenwerken met lotgenoten

Benodigdheden

Quizvragen (zie bijlage XII), stopwatch

Tijd

30 minuten

Activiteit

De grote quiz wordt gespeeld tussen de ouders en kinderen. Alle kinderen behoren tot één team en hebben als taak om samen antwoord te geven op de vragen. Ook de ouders behoren tot één team en hebben dezelfde taak als de kinderen. Wanneer er een groot aantal ouders is, doordat bijvoorbeeld zowel vader als moeder aanwezig is, kan ervoor gekozen om vaders en moeders ook in aparte teams in te delen. De antwoorden kunnen gegeven worden, doordat er een kaart omhoog wordt gehouden met het gewenste antwoord. Deze kaarten zijn te vinden in bijlage XII. De antwoordmogelijkheden bestaan uit: A, B, C, D, ja en nee. Elk team heeft 20 seconden de tijd om te overleggen met elkaar.

De vragen uit de grote quiz zijn gebaseerd op vragen uit de volgende spellen:

- Huiswerkspel (Beuker, Klabbers, Meijer & Zwarteveen, 2004).
- Het IQ spel (Boersma & Meijer, 2009).
- Kwartetspel roken & drinken (Trimbos Instituut, 1989).

Lotgenotencontact

De laatste 20 minuten zijn uitgetrokken voor het uitwisselen van telefoonnummers, e-mailadressen of gewoon om lekker met elkaar te kletsen. Blijf als begeleider aanwezig op de achtergrond, zodat je eventuele vragen van de kinderen nog kunt beantwoorden.

Na deze 20 minuten is het tijd om met elkaar af te sluiten, zowel met de kinderen als met de ouders.

IV.

De vangnetbijeenkomst voor de ouders

Agenda

09.00 uur	Start bijeenkomst
09.30 uur	Kennismakingsspel
10.00 uur	 Informatie over omgaan met het 'anders' zijn van het kind
10.30 uur	○ Groepsgesprekken
11.00 uur	 Informatie over loslaten van het kind
11.30 uur	 Rollenspel
12.30 uur	 Lunch
13.00 uur	 Informatie over vriendschappen van het kind
13.30 uur	 Een nieuwe stap
14.30 uur	 De grote quiz
15.20 uur	Lotgenotencontact bevorderen
15.40 uur	Afsluiten

Start bijeenkomst

De Vangnetbijeenkomst begint gezamenlijk in de hoorzaal. De kinderen en hun ouders worden ontvangen door de begeleiders. Voor iedereen staat wat te drinken klaar, zoals koffie, thee en limonade.

Wanneer iedereen die zich aangemeld heeft, aanwezig is, wordt de dag geïntroduceerd. Alle kinderen en ouders mogen plaatsnemen en de agenda van de dag wordt doorbesproken. Er wordt toegelicht dat de kinderen en ouders samen lunchen om 12.00 uur en dat deze lunch door de kinderen wordt klaargemaakt.

Nadat de agenda is doorgenomen met de kinderen en ouders en eventuele vragen zijn beantwoord, gaan de kinderen naar een andere ruimte en kan de Vangnetbijeenkomst beginnen

Kennismakingsspel

Hoofddoel

De ouders kennen elkaar

Subdoelen

- De ouders weten wie de andere ouders zijn
- De ouders luisteren naar elkaar
- De ouders kunnen zichzelf herkennen in andere ouders

Benodigheden

Stoelen, kaarten (bijlage VI)

Tijd

30 minuten

Activiteit

Alle ouders zitten in een kring. Er ligt een stapel kaarten in het midden van de kring. Op de kaarten staan diverse persoonlijke kenmerken die bij de ouders kunnen horen. Wanneer er iemand een kaart pakt, wordt deze voorgelezen en de ouders die zich hierin herkennen staan op. Zo zien de ouders welke kenmerken overeenkomen met andere ouders. Dit kan ervoor zorgen dat ze zich op hun gemak gaan voelen. Zo leren ouders elkaar op een actieve en speelse manier kennen. De kaarten die bij de activiteit horen zijn te vinden in bijlage VI.

Informatie over omgaan met het ‘anders’ zijn van het kind

Hoofddoel

De ouders doen meer kennis op over hoe zij kunnen omgaan met het ‘anders’ zijn van het kind.

Subdoelen

- Ouders doen kennis in de omgang met het ‘anders’ zijn van hun kind op
- Ouders doen inzicht in de omgang met het ‘anders’ zijn van hun kind op
- Ouders doen tips op over de communicatie met hun kind
- Ouders doen informatie op over het gehoorverlies van hun kind

Benodigheden

De hoorzaal, beamer, laptop, informatie (bijlage VII), A4-papier, pen, potlood

Tijd

30 minuten

Activiteit

Ouders volgen een informatiecollege gegeven door één van de begeleiders van de Vangnetbijeenkomst. De begeleider vertelt over het omgaan met het ‘anders’ zijn van het kind in de puberteit. De informatie die verstrekt wordt via de begeleider is te vinden in bijlage VII. Nadat het informatiecollege heeft plaatsgevonden, wordt er tijd vrijgemaakt voor een korte activiteit. De ouder mag op een A4-papier schrijven wat het kind bijzonder maakt. Bijvoorbeeld bepaalde talenten van het kind, of iets anders wat het kind goed kan. Laat de ouders dit uitwisselen met zijn of haar partner of met andere ouders.

Groepsgesprekken

Hoofddoel

De ouders maken kennis met elkaar en wisselen ervaringen met elkaar uit

Subdoelen

- De ouders kennen elkaar
- De ouders luisteren naar ervaringen van andere ouders
- De ouders kunnen praten over hun eigen ervaringen

Benodigheden

Niet van toepassing

Tijd

30 minuten

Activiteit

Afhankelijk van het aantal ouders dat aanwezig is tijdens de Vangnetbijeenkomst kunnen er groepen worden gevormd van ongeveer vier of vijf ouders. Nadat er groepen zijn gevormd kunnen de ouders aan de slag. Zij mogen ervaringen en moeilijkheden met elkaar bespreken. Dit kan ervoor zorgen dat ouders zich gehoord voelen en tips en adviezen kunnen geven aan en krijgen van andere ouders. De moeilijkheden en overeenkomsten vanuit het kennismakingsspel kunnen bijvoorbeeld mee worden genomen tijdens de groepsgesprekken. De begeleiders kunnen zelf ook onderwerpen aanreiken zoals;

- Dagelijkse moeilijkheden met het kind
- Loslaten van het kind
- Vriendschappen van het kind
- Omgaan met het 'anders' zijn van het kind

Informatie over loslaten van het kind

Hoofddoel

De ouders hebben kennis over het loslaten van het kind.

Subdoelen

- De ouders weten hoe ze moeten omgaan met het loslaten van het kind

Benodigdheden

De hoorzaal, beamer, laptop, informatie (bijlage VIII)

Tijd

30 minuten

Activiteit

Ouders volgen een informatiecologie gegeven door één van de begeleiders van de Vangnetbijeenkomst. De begeleider vertelt over het loslaten van het kind in de puberteit. De informatie die verstrekt wordt via de begeleider is te vinden in bijlage VIII.

Rollenspel

Hoofddoel

Ouders weten hoe ze in bepaalde situaties kunnen handelen en reageren

Subdoelen

- Ouders weten hoe ze kunnen handelen in bepaalde situaties
- Ouders hebben inzicht in andere perspectieven
- Ouders weten welke houding ze moeten aannemen
- Ouders weten hoe zij hun kind het beste kunnen aanspreken

Benodigheden

Situaties (zie bijlage IX)

Tijd

60 minuten

Activiteit

Tijdens deze activiteit leren ouders vaardigheden die zij kunnen gebruiken in diverse situaties. De situaties zijn te vinden in bijlage IX. Onderwerpen zoals omgang met emoties van hun kind en de mediaopvoeding komen in de rollenspellen aan bod. Ouders kunnen tijdens de rollenspellen leren van elkaar. Door het oefenen krijgen de ouders zelfvertrouwen en weten ze wat ze moeten doen op het moment dat de situatie zich in het echt voor doet.

Werkwijze

Iedereen zit in een kring. De begeleider wijst een vier- of vijftal ouders aan die het rollenspel in uitvoering gaan brengen. De ouders krijgen één van de situaties voorgelegd en spelen het vervolgens uit voor de rest van de ouders. Nadat de situatie is uitgespeeld wordt de situatie kort geëvalueerd en is het volgende vier- of vijftal aan de beurt.

Informatie over vriendschappen van het kind

Hoofddoel

De ouders doen meer kennis op over hoe zij kunnen omgaan met de vriendschappen van hun kind.

Subdoelen

- Ouders hebben kennis en inzicht in de omgang van vriendschappen van hun kind
- Ouders weten waar ze wel en niet kunnen doen met betrekking tot het omgaan met vriendschappen van het kind

Benodigdheden

De hoorzaal, beamer, laptop

Tijd

30 minuten

Activiteit

Ouders volgen een informatiecollege gegeven door één van de begeleiders van de Vangnetbijeenkomst. De begeleider vertelt over het omgaan met vriendschappen van het kind in de puberteit. De informatie die verstrekt wordt via de begeleider is te vinden in bijlage X.

Een nieuwe stap

Hoofddoel

Ouders weten wat hun kind kan verwachten op de middelbare school

Subdoelen

- Ouders doen kennis op over het geven van huiswerkbegeleiding
- Ouders weten welke veranderingen er gaan komen
- Ouders weten hoe zij om kunnen gaan met het gehoorverlies van hun kind op de middelbare school
- Ouders weten welke voorbereidingen er getroffen moeten worden

Benodigheden

Hoorzaal, microfoon, beamer, A4-papier, pennen, potloden, stiften

Tijd

60 minuten

Activiteit

Allereerst wordt de informatie uit de bijlage toegelicht (zie bijlage XI). Nadat de informatieoverdracht heeft plaatsgevonden, volgt hierop een activiteit. Zie hieronder voor de uitleg daarvan.

Deel aan de ouders en kinderen A4'tjes en pennen, potloden en stiften uit. Laat hen op hun eigen manier een planning maken voor het komende jaar, en voor de start van de middelbare school. Wanneer gaan zij de open dagen bezoeken, en van welke scholen? Wanneer gaan zij schoolspullen kopen? En wat denken zij eigenlijk nodig te hebben?

Hoe gaat het kind vertellen dat hij of zij slechthorend is, en hoe ondersteunt de ouder hierin?

Laat de ouders samen met kinderen de overige tijd samenwerken aan deze planning, zodat zowel ouders als kind een houvast hebben voor de komende tijd.

De grote quiz

Hoofddoel

De ouders maken lotgenotencontact

Subdoelen

- Het lotgenotencontact tussen de ouders is versterkt
- De ouders kunnen samenwerken met lotgenoten

Benodigdheden

Quizvragen (zie bijlage XII), stopwatch

Tijd

30 minuten

Activiteit

De grote quiz wordt gespeeld tussen de ouders en kinderen. Alle kinderen behoren tot één team en hebben als taak om samen antwoord te geven op de vragen. Ook de ouders behoren tot één team en hebben dezelfde taak als de kinderen. Wanneer er een groot aantal ouders is, doordat bijvoorbeeld zowel vader als moeder aanwezig is, kan ervoor gekozen om vaders en moeders ook in aparte teams in te delen. De antwoorden kunnen gegeven worden, doordat er een kaart omhoog wordt gehouden met het gewenste antwoord. Deze kaarten zijn te vinden in bijlage XII. De antwoordmogelijkheden bestaan uit: A, B, C, D, ja en nee. Elk team heeft 20 seconden de tijd om te overleggen met elkaar.

De vragen uit de grote quiz zijn gebaseerd op vragen uit de volgende spellen:

- Huiswerkspel (Beuker, Klabbers, Meijer & Zwarteveen, 2004).
- Het IQ spel (Boersma & Meijer, 2009).
- Kwartetspel roken & drinken (Trimbos Instituut, 1989).

Lotgenotencontact

De laatste 20 minuten zijn uitgetrokken voor het uitwisselen van telefoonnummers, e-mailadressen of de dag met elkaar te evalueren. Blijf als begeleider aanwezig op de achtergrond, zodat je eventuele vragen van de ouders nog kunt beantwoorden.

Na deze 20 minuten is het tijd om met elkaar af te sluiten, zowel met de kinderen als met de ouders.

Literatuurlijst

Barg, J. van den., Graf, M. & Özçelik, G. (2014). *Hoe overleef ik de brugklas met gehoorverlies?* (afstudeeropdracht). Pedagogiek, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Nijmegen.

Bil, M. de & Bil, P. de. (2007). *Praktijkgerichte ontwikkelingspsychologie: Van wieg tot hangplek: de ontwikkelings van 0- tot 18-jarigen*. Soest: Uitgeverij Nelissen.

Beuker, K., Klabbers, W., Meijer, P. & Zwarteveen, A.J. (2004). *Huiswerkspel*. Sappemeer: Drukkerij Comprint.

Boersma, H. & Meijer, J. (2009). *Het IQ spel*. Groningen: Scala leuker leren BV.

Deij, A., (2013). *Gehoord worden: Omgaan met slechthorendheid*. Leuven: Uitgeverij Acco.

Dijkstra, J.K. (2007), *Status and affection among (pre)adolescents and their relation with antisocial and prosocial behavior*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Dirks, E., Wiefferink, K., Kef, S., Weners – Lo-A-Njoe, V. & Uilenburg, N. (2008). *Emotioneel welbevinden en social functioneren van kinderen met een auditieve beperking*.

Hop, L. & Delver, B. (2009). *De WIFI- generatie; De jeugd op het mobiele internet. Vliegensvlug en Vogelvrij*. Amsterdam: Nationale Academie Voor Media & Maatschappij.

Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie: II De basisschoolleeftijd*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Kohstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie: III De puberjaren*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Mens en samenleving. (2007). *Omgaan met pubers*. Geraadpleegd op 29 mei 2014, van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/11731-omgaan-met-pubers.html>

Opvoedadvies.nl (2002). *Wil jij mijn vriendje zijn?* Geraadpleegd op 29 mei 2014, van <http://www.opvoedadvies.nl/vriend.htm>

Piso, F., Knoors, H. & Vervloed, M. (2009) *Vriendschapsrelaties van dove en slechthorende adolescenten*. Van horen zeggen, 50 (5), 10-17.

Rodenburg, M. (2001). *Geen goed gehoor; wat nu?* Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Stichting Plots Doven. (2012). *Communicatietips*.

Geraadpleegd op 29 mei 2014, van <http://www.stichtingplotsdoven.nl/ned/communicatietips.php>

Trimbis Instituut. (1989). *Kwartetspel roken & drinken*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Voorlichtingscommissie FENAC. (2001). *"Kan uw kind niet goed horen?"*. Utrecht: Federatie van Nederlandse Audiologische Centra (FENAC).

Vos – van der Hoeven, T. de. (2013). *Naar het middelbaar onderwijs*. Geraadpleegd op 29 mei 2014, van <http://www.opvoedadvies.nl/middelbareschool.htm>

Wolters, N. (2012). *Sociale participatie van dove jongeren op school. Onderzoek naar acceptatie en populariteit van dove en slechthorende leerlingen in de leeftijd van 11 tot 14 jaar*. Sint- Michielsgestel: Koninklijke Kentalis, Expertise & Innovatie, PonTeM R&D.

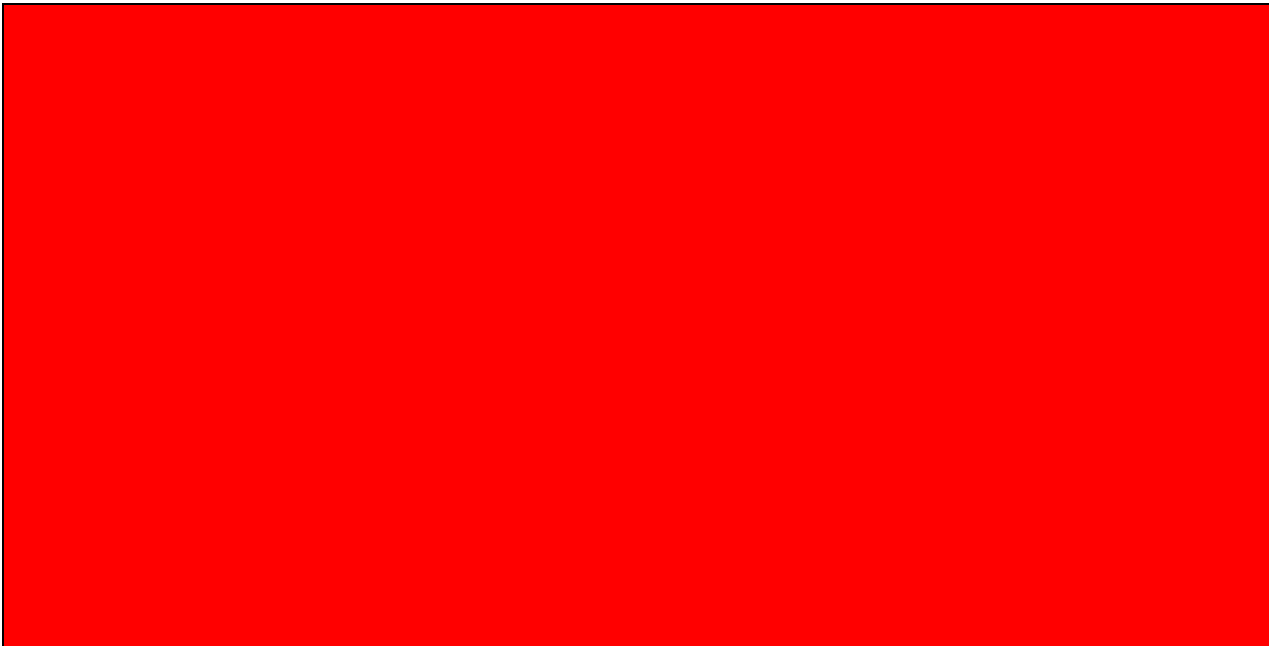
Unitron. (2013). *Omgaan met slechthorende kinderen*.

Geraadpleegd op 29 mei 2014, van <http://www.unitronhearing.com/unitron/nl/nl/consumer/children-c/supporting.html>

Bijlagen

Bijlage I: Prima of prut?	Pagina 59
Bijlage II: Hoe voel je je?	Pagina 60
Bijlage III: De situaties voor de rollenspellen van de kinderen	Pagina 63
Bijlage IV: Voorbereiding lunch	Pagina 65
Bijlage V: Ren-je-rot!	Pagina 68
Bijlage VI: Kennismakingsspel	Pagina 71
Bijlage VII: Informatie over omgaan met het ‘anders’ zijn van het kind	Pagina 74
Bijlage VIII: Informatie over loslaten van het kind	Pagina 76
Bijlage IX: De situaties voor de rollenspellen van de ouders	Pagina 78
Bijlage X: Informatie over vriendschappen van het kind	Pagina 80
Bijlage XI: Een nieuwe stap	Pagina 84
Bijlage XII: De grote quiz	Pagina 88

Bijlage I: Prima of prut?

Bijlage II: Hoe voel je je?

Blij

Boos

Verdrietig

Bang

Teleurgesteld

Verliefd

Zenuwachtig

Verlegen

Trots

Schaamte

Bijlage III: De situaties voor de rollenspellen van de kinderen

De trein	De huiskamer
De klas	Een restaurant
De disco	Ouders/verzorgers
Moeder	Beste vriend(in)

15 mensen die je kent van school	Vriendengroep
Leraar	De buurman

Je bent onzeker op school	Je bent verliefd op iemand uit de klas
Je bent boos omdat niemand je begrijpt	Je vertelt hoe het is om slechthorend te zijn
Je voelt je kwaad en wilt dit laten zien ook	Je vertelt dat je een onvoldoende hebt gehaald
Je wilt hulp hebben bij je huiswerk	

Bijlage IV: Voorbereiding lunch

Gerecht 1: Eierbootjes

Benodigdheden

Hardgekookte eieren, yoghurt, prikkers, blaadjes sla.

Bereiding

- Pel de eieren en snijd ze in de lengte in tweeën.
- Haal het eigeel eruit en meng dit met de yoghurt.
- Vul daarna de eieren weer op.
- Maak van de blaadjes sla en de prikkers zeilen en prik die in de eieren.

Gerecht 2: Eetbare figuurtjes

Benodigdheden

Groenten en fruit, cocktailprikkers.

Bereiding

- Leg op een tafel alle groente en fruit klaar zoals, wortel, radijs, komkommer, tomaat, sla, peterselie, druiven, appel, banaan, sinaasappelpartjes.
- Van de ingrediënten kunnen de kinderen zelf met cocktailprikkers allerlei leuke figuurtjes (poppetjes, dieren en sieraden) maken.

Gerecht 3: Zalmrolletjes

Benodigdheden:

Gerookte zalm (pak 200 gram), roomkaas, ijsbergsla, cocktailprikkers en wraps

Bereiding:

- Smeer een wrap in met roomkaas.
- Verdeel er wat sla over en leg er een klein plakje zalm op. Het is hierbij belangrijk dat de zalm over de hele wrap ligt.
- Rol nu de wrap strak op. Snij van deze rol dikke plakken van ongeveer 1,5 centimeter en steek er een cocktailprikkers in.

Gerecht 4: Bananenbootje

Benodigdheden

Bananen, aardbeien, druiven, cocktailprikkers.

Bereiding

- Verwijder de helft van de bananen schil (eerst even insnijden). En prik aan beide zijanten van de banaan een cocktailprikkers, waaraan een druif is geprikt als roeispaan. Zo blijft de banaan beter staan.
- De roeier wordt gemaakt van een cocktailprikkers waaraan een aardbei en een druif zijn geprikt.
- Prik de roeier tussen de roeispanten.

Gerecht 5: Pistoletje gezond

Benodigdheden:

Pistoletjes, kaas, boter, ham, augurken, eieren, tomaten en komkommer

Bereiding:

- Snij de pistoletjes doormidden
- Besmeer de broodjes met boter
- Leg de ham en de kaas erop
- Snij augurken, tomaten, komkommer en de eieren in plakjes
- Verdeel dit over de broodjes

Ja- gevoel

Nee- gevoel

Twijfel- gevoel

Bijlage VI: Kennismakingsspel

Ik ben tussen de 30-35 jaar oud	Ik ben tussen de 36-40 jaar oud
Ik ben tussen de 41-45 jaar oud	Ik ben tussen de 46-50 jaar oud
Ik ben boven de 50 jaar oud	Ik woon binnen een straal van 10 km vanaf Nijmegen
Ik woon buiten een straal van 10 km vanaf Nijmegen	Ik heb één kind
Ik heb twee kinderen	Ik heb drie of meer kinderen

Ik woon in de stad	Ik woon in een dorp
Ik heb huisdieren	Ik werk minder dan 20 uur per week
Ik werk tussen de 20 en 30 uur in de week	Ik werk meer dan 30 uur in de week
Ik houd van zomervakanties	Ik houd van wintersport
Ik doe aan een sport	Mijn kind(eren) doen aan sport

Ik houd van koken	Ik houd van bordspellen
Ik onderneem eens in de week een activiteit met mijn kind(eren)	Ik ga vaak uit eten
Ik woon in een rijtjeshuis	Ik woon in een vrijstaand huis
Ik woon in een appartement	Ik houd van lezen
Ik ben een buitenmens	Ik ben een binnenmens

Bijlage VII: Informatie over omgaan met het 'anders' zijn van het kind

Bij ieder van jullie hoort gehoorverlies inmiddels in het gezinsleven. Vele dingen zijn er op aangepast, maar toch zijn er soms nog dingen waar je als ouders tegen aan loopt.

Dit college is bedoeld om met elkaar te praten over de beperking die je kind heeft en hoe iedereen er mee omgaat. Daarnaast krijgen jullie ook nog een aantal tips mee voor thuis.

Het is belangrijk om contact te houden met uw kind. Iedereen heeft de behoefte om iets te kunnen vertellen. Je wilt vertellen wat je hebt meegemaakt en hoe je je voelt. Voor slechthorende kinderen is het soms belangrijk om extra aandacht te krijgen als ze wat willen vertellen.

Kinderen die slechthorend zijn, gedragen zich vaak anders dan horende kinderen. Dit kan soms voor u als ouder vermoeiend en niet gemakkelijk zijn. Uw kind heeft aanmoediging nodig, hij/zij is op sommige momenten op u aangewezen, op uw uitleg en vertrouwen (FENAC, 2001).

U kunt uw kind helpen met goede communicatie, met geduld, met kijken naar uw kind, met wachten en luisteren. Hieronder volgen een paar tips:

- Het belangrijkste is: blijf uzelf.
- Richt u op uw kind wanneer u hem of haar aanspreekt
- Benader uw kind zoals u zelf benaderd zou willen worden.
- Kom niet betuttelend over.
- Ga er niet automatisch van uit dat uw kind geholpen wil worden, maar vraag of u kunt helpen.
- Maak geen kleinerende of grappige opmerkingen over de beperking.
- Breng het geduld en de aandacht op om met uw kind te communiceren.
- Moedig uw kind aan om te praten.
- Help uw kind om zijn/haar slechthorendheid te beschrijven in taal die past bij zijn/haar leeftijd. De meeste kinderen begrijpen dat hoortoestellen net zoiets zijn als brillen, maar dan voor beter horen in plaats van beter zien.
- Behandel uw kind op dezelfde manier als dat u zijn/haar broertjes en zusjes behandelt. Wees niet bang dat u te hoge verwachtingen aan uw kind stelt.
- Geef uw kind de verantwoordelijkheid die past bij zijn/haar leeftijd en laat zien dat u vertrouwen in hem/haar heeft.
- Leer uw kind hoe het met zelfvertrouwen onder woorden kan brengen wat hij/zij wil. U kunt een rollenspel met uw kind spelen om uw kind te laten ontdekken hoe hij vriendjes/vriendinnetjes en docenten en andere volwassenen duidelijk kan maken wat hij/zij nodig heeft om beter te kunnen horen.

- Praat regelmatig met uw kind over slechthorendheid, maar doe dit niet zo vaak dat de identiteit van uw kind helemaal in het teken komt te staan van zijn/haar hoorprobleem. Zorg ervoor dat uw kind allereerst bekend staat om zijn/haar andere karaktereigenschappen en kwaliteiten.
- Moedig uw kind aan om pratende mensen aan te kijken en zich in te spannen om te begrijpen wat er wordt gezegd (Unitron, 2013).

Tips voor de communicatie in de omgang met slechthorende kinderen.

- Kijk naar uw kind aan als je met hem/haar wilt praten.
- Praat duidelijk, articuleer zonder te overdrijven.
- Praat langzaam, want uw kind moet van uw mond aflezen wat u zegt. Let erop dat u geen kopje of hand voor uw mond houdt terwijl u spreekt.
- Schreeuw niet, want dat helpt niet.
- Wees duidelijk en direct, vertel wat u wilt zeggen zonder veel omhaal, zonder veel bijzinnen en omwegen.
- Spring niet van de hak op de tak, want dan moet uw kind te snel overschakelen.
- Wordt niet boos wanneer uw kind u niet onmiddellijk begrijpt. Herhaal dan nog eens wat u gezegd heeft, of zeg het met andere woorden.
- Zeg niet: "Oh, dat is niet belangrijk!", of "Oh, dat vertel ik je straks wel." Als u dat doet, beslist u wat uw kind wel of niet moet weten. Uw kind wil zelf graag beoordelen of iets wel of niet belangrijk is.
- Uw kind kan de sterkte van zijn eigen stem niet afstemmen op het omgevingsgeluid. Vraag hem of haar wat harder of zachter te praten als dat nodig is.
- Gun uw kind af en toe een rustpauze, bijvoorbeeld in een gesprek, in een discussie en bij ruzies. Uw kind kan zo moe worden van de communicatie dat hij of zij niet meer kan opnemen wat er gezegd wordt (Stichting Plots Doven, 2012).

Bijlage VIII: Informatie over loslaten van het kind

In de puberteit wordt de autonomie van het kind steeds belangrijker. Het kind wordt steeds zelfstandiger, het gaat op eigen benen staan en is zelf verantwoordelijk voor de keuzes die hij/zij maakt. Om te beginnen is het nodig dat het kind loskomt van de emotionele afhankelijkheid van de ouders. De adolescent wordt steeds meer een apart individu. Dit proces roept bij de adolescent soms veel angst op, vandaar de onbeheerste heftigheid van het verzet tegen ouderlijke regels, want die oude vertrouwde binding losmaken is eng. Helemaal vrij van de ouders wordt het kind niet, daarvoor is de invloed van de ouders te groot. De binding kan echter zo sterk blijven dat het de autonomie in de weg zit en men anderen beleeft als plaatsvervangende ouderfiguren (Kohnstamm, 2009, pp. 73-75).

Als ouder voelt u een enorme verantwoordelijkheidsgevoel voor uw kind, u wilt het beste voor u kind en dat kan het soms moeilijk maken om uw kind los te laten en steeds meer verantwoordelijkheid te geven. Wanneer u uw kind dicht bij u houdt, heeft u voor uw gevoel meer controle over wat uw kind doet en hoe het met uw kind gaat. U houdt veel van uw kind en wil dat uw kind niets overkomt.

In de huidige maatschappij wordt er veel van kinderen verwacht en is bijvoorbeeld door social media minder sociale controle. Hierdoor kan het soms extra eng zijn om uw kind straks los te laten wanneer het naar de middelbare school gaat.

Het is belangrijk om vertrouwen te hebben in de vaardigheden van uw kind. Als uw kind straks naar de middelbare school gaat, moet het bijvoorbeeld zelfstandig naar school toe met de fiets, bus of misschien wel de trein. Hierin moet je je kind ook loslaten en erop vertrouwen dat hij/zij het alleen kan. Andere voorbeelden zijn dat u uw kinderen zijn of haar eigen keuzes laat maken over bijvoorbeeld het maken van schoolopdrachten en het opruimen van de kamer. Als ouder moet u het evenwicht vinden om het kind een kans te geven zich te ontwikkelen en te leren van de fouten die het maakt, maar anderzijds is het van belang het kind niet te snel los te laten. Soms hebben ze namelijk nog een beetje sturing en begeleiding vanaf de zijlijn nodig.

De puberteit vraagt om het loslaten van het kind, maar het kan zijn dat u twijfelt op welke punten u de touwtjes nog even in handen wil houden. Het is belangrijk om dit als ouders goed te overleggen, zodat uw kind ook weet waar het straks aan toe is. Ook is het karakter van het kind belangrijk. Het ene kind kan sneller dingen alleen dan het andere kind. Ieder kind heeft namelijk weer een andere behoefte als het om loslaten gaat (Vos - van der Hoeven, z.d).

Waarom is loslaten zo belangrijk?

Loslaten is belangrijk, omdat uw kind straks de ruimte nodig heeft om zich te ontwikkelen tot wie hij/zij werkelijk is. Het is hierom van belang dat het kind weet dat u hem of haar vertrouwt, ook om vertrouwen in zichzelf op te bouwen. Wanneer kinderen veel dingen uit handen worden genomen, leren ze niet om te gaan met situaties die in het dagelijks leven voorkomen. Ook kunnen ze het idee krijgen dat ze het niet zelf kunnen. Zoals al eerder gezegd is de ruimte die u uw kind geeft, belangrijk voor het zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel van uw kind (Vos - van der Hoeven, z.d).

Wanneer ga je te ver in je bezorgdheid?

Wanneer het kind achterloopt in zijn of haar ontwikkeling of een beperking heeft, kan het zijn dat uw als ouder soms extra bezorgd bent om uw kind. Dit is heel natuurlijk, maar kan uw kind soms afremmen in zijn of haar ontwikkeling. De slechthorend van uw kind zorgt bij u misschien voor extra onzekerheid of uw kind het straks wel gaat redden. Kinderen voelen dit als geen ander aan als ouders teveel bezorgd zijn. Uw kind kan dit als last ervaren, waardoor het zich tegen u kan gaan verzetten en de grenzen die u heeft gesteld nog meer gaat opzoeken. Pas hierbij op dat u de grenzen niet nog strikter gaat stellen, maar praat erover met uw kind. Kinderen weten wat hun behoefte zijn en zo kunt u samen met uw kind grenzen opstellen waar beide mee over weg kunnen (Vos - van der Hoeven, z.d).

Hoe kun je het beste omgaan met je eigen angsten en bezorgdheid?

Als ouder is het belangrijk om er voor te waken om de eigen gevoelens en twijfels niet te veel te projecteren op het kind. Belangrijk is om voor uzelf na te gaan of u twijfelt omdat u bezorgd en angstig bent of dat u twijfelt omdat u denkt dat uw kind het niet aan kan. Wanneer u over dat laatste twijfelt en denkt dat uw kind een bepaalde vrijheid nog niet aan kan, is het verstandig dat deze vrijheid nog niet gegeven wordt. Als u over dat eerste twijfelt en het vooral uw eigen angst en bezorgdheid zijn, is het goed om uw kind toch stukje voor stukje los te laten. Het loslaten levert dan meestal ook geruststelling op, omdat u weet dat uw kind verantwoordelijk is en het goed om kan gaan met de vrijheid die het gekregen heeft. Deze twijfels zult u de komende tijd vaak voelen en heeft u wellicht al meegemaakt. Geef niet te snel toe aan uw twijfels en praat erover met uw partner en uw kind. Uiteindelijk wordt uw kind steeds zelfstandiger en laat u uw kind steeds meer los. Al zullen jullie het er allemaal over eens zijn, dat helemaal los laten nooit helemaal lukt (Vos - van der Hoeven, z.d).

Bijlage IX: De situaties voor de rollenspellen van de ouders

Situatie 1:

Op een woensdagmiddag na het middageten komt je dochter van twaalf naar je toe en laat enthousiast haar mobieltje zien en zegt: “Kijk mam, ik heb een Facebook- pagina aangemaakt! Gaaf hé?” Je schrikt, en weet even niet wat je moet zeggen. Je dochter kijkt naar haar mobieltje en zegt: “Ik kan ook allemaal foto’s van mezelf plaatsen, echt leuk! Kijk, deze heb ik er opgezet en deze en deze en deze en iedereen kan ze zien.” Je dacht dat je dochter wist, dat ze geen Facebook- pagina aan mocht maken. Je zegt dan ook: “Ik wil dat je dat Facebook- gebeuren nu verwijderd, je weet wat de afspraken waren jongedame!” Je krijgt als reactie van je dochter: “Maar mam, doe niet zo flauw echt iedereen heeft het, jij verpest ook altijd alles.”

Speel de bovenstaande situatie verder uit.

Situatie 2:

Het is donderdagavond jullie zijn gezellig met het hele gezin aan het avondeten. Tijdens het eten wordt de dag besproken en verteld iedereen aan tafel wat ze hebben meegemaakt op school en op het werk. Je zoon zit al een hele tijd op zijn mobieltje te kijken. Jij, als vader, spreekt je zoon toe en vraagt hem zijn mobiel weg te leggen tijdens het eten. Je zoon protesteert, maar legt zijn mobiel uiteindelijk weg. Als jullie klaar zijn met eten staat je zoon op, loopt naar de hal en trekt zijn jas aan. Dan zegt hij vervolgens “Tot straks, ik ga even met Stijn naar buiten!” Jij reageert met: “Dat was je dus net aan het doen op je mobieltje, de afspraak is eerst je huiswerk af, dan kun je naar buiten als het nog licht is.” Je zoon begint te schreeuwen en roept: “Jullie bemoeien je ook overal mee, stomme school, stom huiswerk, ik wil nu naar buiten, Stijn wacht op me.” Jij verheft ook je stem en de situatie escaleert.

Speel de bovenstaande situatie verder uit.

Situatie 3:

Het is zaterdagmiddag en je bent samen met je partner aan het werk in de tuin. Jullie hebben hard gewerkt en het is hoog tijd voor een kop koffie. Wanneer jullie genieten van je kop koffie, komt je zoon van de trap afstormen en zegt dat hij een heel goed idee heeft. Het lijkt hem een goed idee om de computer van beneden naar zijn kamer te verplaatsen. Zo kan hij beter zijn huiswerk maken en jullie niet tot last zijn tijdens het kijken van de tv-series. Komt dat even goed uit, hij is over drie weken jarig! Hij ziet het al helemaal voor zich en gaat er volledig in op. Jullie kijken elkaar aan en zeggen tegen jullie zoon, dat jullie nu druk zijn in de tuin. Dit gesprek wordt nu geparkeerd en later op de dag uitgebreid besproken.

Bespreek nu met elkaar wat je zou doen, waarom je dat zou doen en hoe je dat denkt te gaan aanpakken.

Situatie 4:

Beeld je tijdens de volgende situatie in dat je dochter de eerste week van de middelbare school achter de rug heeft.

Wanneer je dochter thuis komt van school, is ze minder vrolijk dan anders. Zoals gewoonlijk drinken jullie gezamenlijk een kop thee en je vraagt haar hoe haar dag was. Ze barst in huilen uit en zegt dat ze nooit meer haar gehoorapparaten in gaat doen naar school. Je schrikt en vraagt wat er is gebeurd. Je dochter zegt snikkend dat ze het vervelend vindt dat haar klasgenoten veel vragen stellen over haar slechthorendheid en haar gehoorapparaten. Hoe ga jij hiermee om als ouder? Wat ga je nu doen, waarom ga je dat doen en hoe denk je dat te gaan aanpakken?

Bespreek met andere ouders hoe de situatie op diverse manieren opgelost kan worden.

Bijlage X: Informatie over vriendschappen van het kind

Vrienden zijn zeer belangrijk in het leven van een kind. Het ene kind neemt genoeg met één of twee goede vrienden, terwijl het andere kind kiest voor een grote groep vrienden. Voor ieder kind is het maken van vrienden belangrijk. Voor het ene kind is het maken van vrienden iets wat vanzelf gebeurt en voor het andere kind is het iets wat veel moeite en inspanning kost. De eerste stap bij het aangaan van een vriendschap is, na elkaar wat geobserveerd te hebben, communiceren en informatie uitwisselen. Het eerste verbale contact is vaak heel basaal. "Wil je mij dat even aangeven?". "Lust jij limonade?", "Waar woon je?". Wanneer het lijkt te klikken zullen de kinderen op zoek gaan naar activiteiten om samen te ondernemen. Na enige tijd van samen spelen zullen beide kinderen beginnen zichzelf bloot te geven en afkeuren en voorkeuren gaan uitwisselen. "Ik ben bang voor spinnen" "Ik durf niet van die glijbaan" "Ik lust graag drop, jij ook?". Wanneer beide kinderen het gevoel hebben vrienden te kunnen zijn, zullen ze ook gaan werken aan het oplossen van eventuele conflicten. Bij kinderen van acht tot twaalf jaar is een belangrijk doel van vriendschap de acceptatie door leeftijdgenoten. Op deze leeftijd begint roddelen ook een rol te spelen in de vriendschap. Een beetje het gevoel van 'wij tegen de wereld'. Kinderen in de puberteit hebben als doel bij vriendschap, zichzelf ontdekken, begrijpen en ontplooien. Hierbij zijn 'zichzelf blootgeven' en 'eerlijkheid' zeer belangrijk (Vos - van der Hoeven, 2002).

Vriendschappen worden in de puberteit steeds belangrijker. Leeftijdsgenoten worden zelfs belangrijker voor kinderen dan hun ouders en docenten. Wat belangrijk is in de puberteit is dat ouders het kind de gelegenheid geven te oefenen in zowel praktische als emotionele autonomie (Kohnstamm, 2009, p. 79). Kinderen trekken in de puberteit naar elkaar toe en groepsvorming is in de adolescentie een belangrijk verschijnsel (Kohnstamm, 2009, p. 193). Ze krijgen boezemvrienden en hartsvriendinnen waarmee ze alles delen. Leden van een vriendengroep gaan intensief met elkaar om. Ze hebben dezelfde smaak en voorkeuren, seksuele rijpheid is van belang en ook de instelling ten opzichte van school en leren hangt nauw samen. De vriendengroepen van meisjes zijn meestal kleiner dan die van jongens. De vriendengroep biedt het kind zekerheid en veiligheid. Samen opereren ze in de grotere peergroup, bijvoorbeeld school. Niet iedereen past zomaar in een vriendengroep. Bij meisjes is sociaal milieu een belangrijke factor. De gemeenschappelijke codes zitten stevig verankerd. Bij jongens is dit minder. Deze vriendengroepen zijn sociaal flexibeler en veranderen gemakkelijker van samenstelling (Kohnstamm, 2009, pp. 199-200). In het begin van de puberteit bestaan vriendengroepen vooral uit seksegenoten. Geleidelijk aan ontstaat er contact tussen jongens- en meisjesgroepen. Zo kunnen in de loop van de adolescentie ook gemengde vriendengroepen ontstaan. Zij zoeken vooral tijdens het uitgaan contact met elkaar (Kohnstamm, 2009, p. 203). De vriendengroep draagt ook bij aan de autonomie van het kind. Bij het nemen van beslissingen in groepsverband moet de adolescent in toenemende mate varen op eigen kompas. Hij/zij kan niet meer voortdurend

terugvallen op wat de ouders willen (Kohnstamm, 2009, p. 205). Op de middelbare school is te zien dat in het eerste jaar jongeren geweldig hun best doen. Vanaf het tweede jaar neemt dit af. De sociaal- emotionele kant van het schoolleven wordt steeds belangrijker (Kohnstamm, 2009, pp. 208-209).

Het blijkt dat slechthorende kinderen minder frequent interacties hebben met horende leeftijdsgenootjes. Ze besteden minder tijd in interactie en de uitwisselingen zijn van korte duur. Dit blijkt door de taalvaardigheden van de dove of slechthorende kinderen te komen, en is niet te wijten aan het gehoorverlies zelf. Het verschil in de wijze van communicatie maakt de interactie lastiger. Problemen met de interpretatie van communicatieve uitingen en met de uitleg van emoties in gesproken taal kunnen hindernissen vormen bij de sociale interactie. Slechthorende kinderen blijken meer moeite te hebben met het delen van hun persoonlijke gevoelens en zorgen. Dit kan het gevolg hebben dat de vriendschappen bij slechthorende kinderen minder snel op gang komen, en minder intiem is, dan bij vriendschappen van horende jongeren. Veel slechthorende jongeren geven aan dat ze meer vrienden zouden hebben als ze goed konden horen. Het gebrek aan contacten in de buurt wordt door sommigen als gemis ervaren. Contact met lotgenoten blijkt niet vanzelfsprekend. Afstand, verschillen in communicatie en angst voor stigmatisering zijn de belangrijkste redenen die dit contact lijken te verhinderen (Piso, Knoors & Vervloed, 2009).

Het is voor veel ouders een zware opgave als hun kind in de fase van de puberteit is beland en zijn eigen identiteit nog verder gaat ontwikkelen. Uw ooit zo lieve zoon of dochter verandert langzaam in een wezen dat u soms het liefst achter het behang wil plakken. Een hevig puberend kind test uw grenzen uit, experimenteert erop los en bepaalt alles 'zelf'. Probeer dan nog maar eens een weg te vinden om nader tot uw puberkind te komen (Mens en samenleving, 2007).

Probeer vriendschap te sluiten

Het is niet eenvoudig om zowel ouder als vriend(in) voor uw opgroeiende kind te zijn, maar het is toch mogelijk. De puber komt in verzet tegen de regels die de ouders hebben opgesteld. Laat de tiener weten dat de vastgestelde regels enkel flexibel kunnen worden als hij of zij blijkt geeft betrouwbaar te zijn en zelfdiscipline laat zien. Laat de regels niet varen omdat dat soms zo 'uitkomt'. Probeer enkel streng te zijn waar het moet en wees vergevingsgezind als het kan. Als het kind de regels respecteert en uw vertrouwen wint kun u wat meer vrijheden bieden. Doe dit dus stapsgewijs (Mens en samenleving, 2007).

Verwacht geen vrede

Sommige ouders gaan de confrontatie dusdanig uit de weg dat er nauwelijks nog grenzen en richtlijnen voor de puber lijken te bestaan. Soms kunt u het risico nemen om een bemoeizuchtige ouder te zijn als u uw kind de begeleiding en de leiding geeft die hij nodig heeft. Wees bereid om te

argumenteren met als doel uw kind te helpen op de weg naar volwassenheid en hem of haar zijn eigen besluiten te leren nemen. Wees er altijd van bewust dat het kind dit ook van u verwacht ook al zegt of beseft hij dat niet (Mens en samenleving, 2007).

Label uw puber niet

Als u uw kind voorziet van een slecht 'etiket' dan komt het er op neer dat u niets meer van hem verwacht, want hij kan de dingen toch alleen maar verkeerd doen. Pubers veranderen voortdurend, dus geef ze een kans om uw vertrouwen terug te winnen als ze dat onverhoopt verloren hebben. Geef dus de moed niet op, want een ogenschijnlijk hopeloze puber groeit net zo goed op en zal uiteindelijk de puberteit overwinnen (Mens en samenleving, 2007).

Laat uw kind zichzelf zijn

Verwacht niet dat je kind precies zo wordt als jij, dat hij oog heeft voor dezelfde dingen als jij en op dezelfde manier zal reageren. Je kind is een ander individu met een eigen karakter, leer je kind van zichzelf te houden en respecteer de verschillen in karakter. Het kind kan zich enkel ontwikkelen als hij de kans krijgt om zelf uit te zoeken waar hij wel en niet van houdt. Omdat pubers hierin los kunnen slaan is het uiteraard nodig dat dit onder begeleiding gebeurt en dat je zo veel mogelijk weet waar je kind zich mee bezig houdt (Mens en samenleving, 2007).

Wees een voorbeeld

Wees eerlijk over de dingen die u uw kind vertelt. Het puberende kind zal het beslist niet toegeven, maar u bent het belangrijkste voorbeeld in zijn of haar leven. Het kind redeneert zo: Als de ouders het doen, dan is het voor hem ook goed om te doen. Keuren de ouders iets af, dan zal het kind in eerste instantie misschien protesteren, maar hij zal uw woorden wel degelijk oppikken en er later over nadenken (Mens en samenleving, 2007).

Controleer u eigen reacties

Als de verhouding met uw kind niet werkt dan kunt u enkel uzelf veranderen en zoeken naar de beste manieren om met hem of haar om te gaan. U heeft geen controle over het gedrag van uw kind, maar u reacties hierop zijn wel honderd procent die van u. Verander niet dusdanig van aanpak, dat het kind niet meer weet waar hij of zij aan toe is. Kijk altijd kritisch naar uw eigen reacties (Mens en samenleving, 2007).

Wijs ze op risico's

Het gaat erom dat het kind beseft dat u hem of haar wel degelijk plezier gunt maar dat die pleziertjes risicoloos moeten zijn. De puber denkt ten onrechte dat hij/zij niets mag dus leg uit dat het belangrijk is dat u als ouder zich gerustgesteld moet voelen als hij/zij uitgaat. Een kind dat dat niet inziet is nog lang niet volwassen, dus hou hem of haar dat voor (Mens en samenleving, 2007).

Leer ze verantwoordelijkheid

Het kind denkt vaak dat er enkel wordt gelet op wat hij of zij voor de ouders doet. Het gaat erom dat het kind inziet dat naarmate hij opgroeit hij vaker bereid moet zijn om bijvoorbeeld bij te dragen aan heel simpele dingen in huis, zoals het oppakken van zijn eigen pyjama van de vloer en andere 'vanzelfsprekende' dingen. Wordt niet de voetveeg van uw kind en wijs het kind op dingen die hij best zelf kon doen (Mens en samenleving, 2007).

Herinner uw eigen puberteit

Niemand vergeet wat het was om een tiener te zijn, maar pubers roepen soms dat u geen flauw idee hebt wat het inhoudt. Indien het kind dat zegt, laat hem of haar dan in eigen woorden uitleggen wat het is en vergelijk de bewoordingen met uw eigen herinneringen (Mens en samenleving, 2007).

Laat ze leren van hun fouten

Mocht uw kind iets volkomen hebben verknald, weet dan dat het uiteindelijk een vage herinnering wordt. Voor nu geldt dat hij of zij moet laten zien dat er een les is geleerd. Leer hem dus hoe het beter kan, of hoe het had moeten gaan. Leer het kind inzicht, dus ook inzicht in eigen fouten. Geef het kind de kans om te bewijzen dat hij er lering uit heeft getrokken. Draai een negatieve ervaring altijd om in iets positiefs en bedenk dat de weg van kind naar volwassene nooit gemakkelijk verloopt (Mens en samenleving, 2007).

Foute vrienden en nu?

Als ouder is het belangrijk om interesse te tonen en te praten met uw kind over vriendschappen. Ook wanneer u denkt dat het kind 'foute' vrienden heeft. Het is dan belangrijk om dit niet direct af te keuren. Soms maakt u uw terecht zorgen om de vriendschappen van uw kind. Zijn dit wel de juiste figuren? De invloed van vrienden is groot. Nodig de vrienden van uw puber uit, zodat u uw betrokkenheid toont en weet wie die vrienden precies zijn. Blijf steeds consequent. Nieuwe vriend(in)? Zeg je puber dat je graag wilt kennismaken (Mens en samenleving, 2007).

Bijlage XI: Een nieuwe stap

Als je een kind uit groep acht op het schoolplein ziet lopen, merk je dat ze de oudste zijn. Ze voelen zich wat te groot voor al het 'gespeel'. Ze staan in groepjes, trappen een balletje en zijn vooral bezig om gezien te worden. Het is duidelijk hun school, en zij regelen het wel. Het laatste jaar zie je de groep achters duidelijk groter worden. Je ziet dat ze de oudste van de school zijn. Maar het jaar daarna, zijn ze weer de allerjongsten (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Het is een grote stap om naar de middelbare school te gaan. Je laat je vertrouwde school achter waar je al acht jaar op hebt rondgelopen. Je kent iedereen op de basisschool. Nu kom je straks op een nieuwe school, met nieuwe klasgenoten, nieuwe leraren en nieuwe vakken. Alles is nieuw, en dat is heel erg wennen. Je kent de school nog niet en je bent de jongste (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Om naar de middelbare school te gaan moet je als kind ook zelfstandig worden. De basisschool is meestal erg dichtbij, en je kunt er heen lopen of je bent er met een klein stukje fietsen. Als je naar de middelbare school gaat moet je vaak lang fietsen, of zelfs met de bus of trein. Je moet zelf uitzoeken hoe het gaat op zo'n grote school. Ook is het schoolgebouw een stuk groter dan de basisschool. Je kent de weg niet in de school, en je moet je weg vinden tussen de oudere leerlingen. In je nieuwe klas zitten allemaal kinderen die je niet kent, en je moet nieuwe vrienden maken. Vaak moet je ook wennen aan je nieuwe vakken, en aan alle leraren. Je hebt voor elk vak een andere leraar, in een ander lokaal.

Ook je ouders kunnen je veel minder steunen en begeleiden dan op de basisschool. Ze zien niet meer wat er gebeurt op school en ze kennen je leraren en klasgenoten ook niet meer. Ook voor je ouders is het dus een hele grote verandering (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Om je goed voor te bereiden op de middelbare school moet je beginnen met het bezoeken van de open dagen. Door samen met je ouders de tijd te nemen om verschillende scholen te bezoeken, en te praten over wat jullie beide een goede school lijkt, zoeken jullie naar een school die goed voelt. Het is namelijk belangrijk dat jij de keuze maakt voor de school, want jij moet hier de komende jaren doorbrengen. Door te gaan kijken op scholen begrijp je meer wat er volgend jaar gaat gebeuren. Ze zullen je op de middelbare school vertellen dat je echt niet meteen bergen huiswerk krijgt. Ook zul je merken dat het niet zo is dat brugklassers alleen maar gepest worden, dat de leraren streng zijn en dat je tijdens de lessen bijvoorbeeld niet naar de wc mag. De leraren zijn vaak heel aardig en willen je graag helpen. Alle vragen die je hebt over de middelbare school kun je op zo'n open dag stellen.

Meestal zorgt de basisschool ook voor bezoeken aan de middelbare scholen in de omgeving. Dan worden er proefflessen gegeven tijdens een normale schooldag. Zo zie je hoe het er echt aan toe gaat (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Als je gekozen hebt voor een middelbare school, volgen er leuke dingen. Op de basisschool komen de laatste maanden eraan. Vaak ga je op schoolkamp, krijg je verschillende uitjes, is er een eindmusical of een eindfeest. Dit zijn voor de meeste leerlingen de leukste maanden op de basisschool (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Sommige scholen nodigen de aanstaande brugklassers aan het einde van groep acht een keer uit voor een introductie. Dan leer je je mentor en klasgenoten kennen, en krijg je meer informatie en een boekenlijst. Daarna kun je met je ouders boeken gaan kopen, maar ook schriften, een etui, een agenda en een gave schooltas moeten gekocht worden.

Op de basisschool kreeg je ook al huiswerk. Je moest bijvoorbeeld een werkstuk maken of een spreekbeurt voorbereiden, topografie leren en een geschiedenistoets voorbereiden. Op de middelbare school wordt je huiswerk langzaam aan steeds meer, en heb je een agenda nodig om dit bij te houden. Na een paar weken heb je bijna elke dag wel huiswerk. Soms kan het plannen hiervan lastig zijn, en het omgaan met de agenda is dan erg belangrijk (De Vos – van der Hoeven, 2013). Je moet elke dag kijken wat je moet doen voor de volgende dag of de rest van de week. Elke dag moet je bedenken welke boeken je moet meenemen, je moet het huiswerk op de juiste plaats in de agenda noteren. Na schooltijd moet je huiswerk gaan maken (Bil & Bil, 2007, p.243). Je kunt hiervoor nog steeds hulp vragen aan je ouders. Het is fijn als je ouders je kunnen overhoren voor toetsen, en je kunnen helpen met het maken van huiswerk (De Vos – van der Hoeven, 2013).

In de zomervakantie kan je je al goed voorbereiden op de middelbare school. Je kunt al eens in je boeken kijken, zodat je weet wat je ongeveer gaat doen bij bepaalde lessen. De eerste lessen vallen vaak mee. Engels ken je al van de basisschool, soms ken je al wat Franse woorden van bijvoorbeeld een vakantie, en wiskunde lijkt erg op rekenen. De leraren zorgen ervoor dat het niet moeilijk is om te beginnen op de middelbare school. Ook is het verstandig om al meerdere keren naar de middelbare school te gaan. Als je alleen moet fietsen, kun je deze route misschien samen met je ouders eens gaan fietsen. Of als je met de bus of de trein naar de middelbare school moet, kun je dit ook al een paar keer proberen (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Het zou kunnen dat je gepest bent op de basisschool, of dat je het moeilijk vond om vrienden te maken. Je kunt hierdoor extra bang worden om naar de middelbare school te gaan, omdat je dan denkt dat het hier helemaal mis gaat. Maar vaak is dat juist een voordeel. Als je in een nieuwe klas komt, met nieuwe kinderen, kun je een nieuwe start en nieuwe vrienden maken. Niemand kent elkaar, en iedereen moet nieuwe vrienden maken. De kinderen in de nieuwe klas weten nog niks van jou, en jij niet van hen. Je kunt jezelf van een leuke kant laten zien, en vaak vindt iedereen elkaar wel aardig (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Wanneer je heel erg opziet tegen de middelbare school, is het goed om hierover te praten en samen met je ouders een plan te maken hoe je een zo goed mogelijke eerste indruk kan maken.

Door te praten over hoe je nieuwe vrienden moet maken, hoe je je presenteert en hoe je moet reageren als iemand je pest, kun je hier thuis al mee oefenen. Je kunt ook kleding gaan kopen waarin jij je prettig voelt. Dit helpt vaak ook om je zekerder te voelen op de middelbare school. Het fijnst is het natuurlijk als je met iemand in de klas komt die je al kent, en aardig vindt. Dan ben je toch niet helemaal alleen, en zul je je fijner voelen (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Op bijna alle middelbare scholen starten ze niet meteen met de lessen. Eerst wordt er aandacht besteed aan de introductie. Je maakt kennis met je klasgenoten en je mentor, en ze leren je de weg in de school kennen. Je krijgt veel uitleg over de regels in de school, en wat er allemaal gaat gebeuren de komende jaren. Je doet in het begin veel spellen, om elkaar te leren kennen en om vrienden te maken. Pas na een week beginnen ze vaak pas met de lessen en het huiswerk. Toch kun je erg moe zijn in de eerste weken, omdat het veel energie kost om in een nieuwe omgeving te wennen (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Voor je ouders is het ook belangrijk dat ze weten hoe het gaat op de middelbare school, en hoe ze jou kunnen helpen. Veel scholen zorgen daarom ook voor een ouderavond aan het begin van het schooljaar, zodat zij ook goed op de hoogte zijn. Zij maken dan kennis met je mentor, en leren hem of haar ook kennen (De Vos – van der Hoeven, 2013).

Als je slechthorend bent hoor of versta je anderen niet altijd. Dit kan lastig zijn op een nieuwe school, waar niemand bekend is met gehoorverlies (Deij, 2013, p.108). Als je naar de middelbare school gaat kom je in de puberteit. Je wilt dan nieuwe vrienden maken en erbij horen, en je krijgt moeite met jezelf en je slechthorendheid. In de puberteit ga je ontdekken wie je bent, en wat je later allemaal zou willen. Je zult ook soms het idee hebben dat niemand je begrijpt (Rodenburg, 2001, pp.53-54). Dit is natuurlijk niet zo. Jij bent niet anders dan andere kinderen, je hoort alleen iets slechter. Daarvoor heb je gehoorapparaten, en sommige hebben hiervoor ook soloapparatuur. Door gebruik te maken hiervan zul je vrijwel hetzelfde horen als je leeftijdsgenoten, en krijg je alle gesprekken weer mee. Deze hulpmiddelen heb je dus nodig, en ook op de middelbare school. Maar hoe doe je dat als niemand weet dat je slechthorend ben?

Je zult hiervoor zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen. Jij zult zelf aan je mentor moeten aangeven dat je slechthorend ben, en welke hulpmiddelen je hiervoor gebruikt. Dan kan je mentor hier rekening meehouden, en kunnen jullie samen beslissen wat de vervolgstappen zijn. Jullie kunnen ervoor kiezen dat de mentor al jouw leerkrachten hierover inlicht, maar je kunt er ook voor kiezen om dit zelf te doen. Dan nog kan het voorkomen dat de leerkracht vergeet dat jij apparatuur gebruikt, of jij liever vooraan in de klas zit. Misschien wil jij dat de leraar iets herhaalt, maar vindt de leraar zelf dat hij het duidelijk heeft uitgelegd. Het is dus belangrijk dat de leraar weet van jouw gehoorverlies, maar hier ook aan herinnert wordt wanneer de leraar het vergeet. Dit is jouw taak. Behalve je leraren moeten ook je klasgenoten dit weten. Tijdens de introductie aan het begin van

het schooljaar, zul ook jij je moeten voorstellen. Je kunt ervoor kiezen om dan meteen te vertellen dat je slechthorend bent, en wat dit betekent voor jou. Dan kunnen andere kinderen er rekening meehouden. Zij zullen het dan niet raar vinden dat ze iets harder moeten praten, of iets moeten herhalen. Wanneer jij dit niet aan hen verteld, en je vraagt elke keer om herhaling, zullen ze niet snappen waarom je het niet hoort. Het is dus echt belangrijk dat je het verteld. Je kunt er natuurlijk ook voor kiezen om het na de introductieweek te vertellen, als jij dit fijner vindt. De keuze ligt helemaal bij jou.

.

Bijlage XII: De grote Quiz

Quizvragen

1. Welk boek is NIET door Annie M.G. Schmidt geschreven?
 - A. Otje
 - B. Pluk van de petteflet
 - C. Daantje de wereldkampioen
 - D. Minoes

2. Welke naam hoort NIET in het volgende rijtje thuis?
 - A. Moortje
 - B. Teigetje
 - C. Iejoor
 - D. Knorretje

3. Welk spel speelt Harry Potter op Zweinenstein?
 - A. Trefbal
 - B. Toverbal
 - C. Zwerkbal
 - D. Zweinbal

4. Hoe heet hondje van Obelix?
 - A. Bobby
 - B. Idefix
 - C. Bijtnix
 - D. Grommix

5. Welk boek heeft Roald Dahl NIET gschreven?
 - A. Sjakie en de chocoladenfabriek
 - B. Oom Oswald
 - C. De kleine kapitein
 - D. Matilde

6. Wie is de schrijver van de boeken over Harry Potter?
 - A. K.J. Rowling
 - B. J.K. Rowling
 - C. J.L. Rowling
 - D. L.J. Rowling

7. In welk jaar begon de tweede wereldoorlog?
 - A. 1942
 - B. 1939
 - C. 1935
 - D. 1940

8. Hoe ontstond de pest volgens de mensen in de Middeleeuwen?

- A. Doordat mensen zich niet goed wasten
- B. Doordat god de mensen straffe
- C. Doordat mensen besmet voedsel aten
- D. Doordat wilde dieren de ziekte overbrachten op mensen

9. Wat betekent het woord monopolie?

- A. Het alleenrecht om handel te drijven
- B. Het recht om handel te drijven
- C. Het verbod om handel te drijven
- D. Het alleenrecht om handel in kruiden te drijven

10. Wat is het antwoord van de som $2 + 5 \times 3 - 1$?

- A. 12
- B. 14
- C. 16
- D. 20

11. Waar leer je het meeste van?

- A. Het lezen van een stukje tekst
- B. Het discussiëren over een stukje tekst
- C. Het uitleggen van een stukje tekst aan een ander
- D. Het luisteren naar een stukje tekst

12. Wat betekent de afkorting VMBO?

- A. Voortgezet Modern Beroepsonderwijs
- B. Voorbereidend Modern Beroepsonderwijs
- C. Voorgezet Middelbaar Beroepsonderwijs
- D. Voorbereidend Middelbaar beroepsonderwijs

13. Wat betekent de afkorting HAVO?

- A. Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
- B. Hoger Algemeen Voortgezette Opleiding
- C. Hoger Algemeen Voorbereidend Onderwijs
- D. Hoger Algemeen Voorbereidende Opleiding

14. Wat betekent de afkorting VWO?

- A. Voorgezet Wetenschappelijk Onderwijs
- B. Voortgezet Wetenschappelijke Opleiding
- C. Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs
- D. Voorbereidend Wetenschappelijke Opleiding

15. Wat is bij het zelfstandig maken van huiswerk belangrijk?

- A. Planning
- B. Oriëntatie
- C. Controle
- D. Alle hiervoor genoemde punten

16. Wat is een doel van huiswerk?
- A. Voorbereiding op de volgende les
 - B. Afmaken van de opdrachten uit de les
 - C. Verwerking van de stof uit de les
 - D. Alle hiervoor genoemde punten
17. Hoeveel slaap heeft een gemiddeld kind van 12 á 13 jaar nodig?
- A. Tussen de 11 en 12 uur
 - B. Tussen de 10 en 11 uur
 - C. Tussen de 9 en 10 uur
 - D. Tussen de 8 en 9 uur
18. In frisdranken zit 'prik'. Welke stof is die 'prik'?
- A. Waterdamp
 - B. Koolzuurgas
 - C. Stikstifgas
 - D. Lucht
19. Welk lichaamsdeel behoort niet tot de zintuigen?
- A. Oor
 - B. Neus
 - C. Mond
 - D. Lever
20. Welke planeet staat het dichtst bij de zon?
- A. Venus
 - B. Mercurius
 - C. Aarde
 - D. Mars
21. Wat is de frequentie van de hoogste toon die mensen kunnen horen?
- A. 1.000 hertz
 - B. 2.000 hertz
 - C. 10.000 hertz
 - D. 20.000 hertz
22. Van welke soort straling word je bruin als je gaat zonnen?
- A. UV-straling
 - B. IR-straling
 - C. Röntgenstraling
 - D. Alfastraling
23. Hoeveel poten heeft een spin?
- A. 2
 - B. 4
 - C. 6
 - D. 8

24. Hoe heet het als iemand bij bowling alle kegels in één keer omgooit?
- A. **Strike**
 - B. Spare
 - C. Home run
 - D. Full house
25. Welke sport wordt gespeeld met een 'puck'?
- A. **IJshockey**
 - B. Golf
 - C. Kegelen
 - D. Dammen
26. 'Ik heb mijn tante voor haar verjaardag een boek gegeven.' Wat is het onderwerp in deze zin?
- A. Een boek
 - B. Mijn tante
 - C. Haar verjaardag
 - D. **Ik**
27. Hoe kun je in een whatsapp- bericht aangeven dat je blij bent?
- A. **:-)**
 - B. (;-
 - C. -:)
 - D. (;-
28. Wat is de juiste spelling?
- A. Eensgezinswoning
 - B. Eensgezinwoning
 - C. **Eengezinswoning**
 - D. Eengezinwoning
29. Wat is de aanspreektitel van de Koningin?
- A. Koningin
 - B. Mevrouw
 - C. **Majesteit**
 - D. Hoogheid
30. Welke zin is de juiste?
- A. **Hij heeft het boek hier neergelegd**
 - B. Hij heeft het boek hiero neergelegd
 - C. Hij heeft het boek hierzo neergelegd
 - D. A en C zijn beide goed
31. In welke stad staat het voetbalstadion 'De Kuip'?
- A. **Rotterdam**
 - B. Amsterdam
 - C. Eindhoven
 - D. Groningen

32. Wat is de juiste spelling?
- A. Financiëel
 - B. **Financieel**
 - C. Finansiëel
 - D. Finansieel
33. Welke kleur krijg je als je rood en geel mengt?
- A. Groen
 - B. Bruin
 - C. Paars
 - D. **Oranje**
34. Hoe ziet het logo van de Olympische Spelen eruit?
- A. Een rode ondergrond met een wit kruis
 - B. Een witte ondergrond met een roos kruis
 - C. **Een witte ondergrond met vijf gekleurde ringen**
 - D. Een blauwe ondergrond met een olijftak
35. Welke lichtbron is een natuurlijke lichtbron?
- A. Kaars
 - B. **Zon**
 - C. Gloeilamp
 - D. Fakkelt
36. Is het oké om je vrienden te pesten?
- Ja / **Nee**
37. Kun je huiswerk maken en voetballen met je vrienden?
- Ja** / Nee
38. Is het hebben van vrienden belangrijk in je leven?
- Ja** / Nee
39. Is het normaal om verliefd te worden voor iemand van twaalf jaar?
- Ja** / Nee
40. Hoort het zelfstandig zijn bij een kind van twaalf jaar?
- Ja** / Nee
41. Is het normaal dat een puber zich onzeker voelt?
- Ja** / Nee
42. Hoe vraag je verkering?
- A. Ik schrijf een briefje
 - B. Ik stuur een berichtje via de telefoon
 - C. Ik ben extra aardig voor die persoon
 - D. **Alle genoemde punten**

43. Wat doe je absoluut NIET als je verkering hebt?
- A. Lieve berichtje sturen.
 - B. Ruzie maken met elkaar
 - C. Hand in hand lopen
 - D. Knuffelen
44. Wat gebeurt er NIET bij jongens in de puberteit?
- A. Stem wordt hoger
 - B. Haargroei
 - C. Stem wordt zwaarder en lager
 - D. Eerste zaadlozing
45. Wat gebeurt en NIET bij meisjes in de puberteit?
- A. Haargroei
 - B. Borsten
 - C. Je krijgt brede schouders
 - D. Eerste menstruatie
46. Wat doe je als iemand je dwingt om iets tegen je zin in te doen?
- A. Je zegt 'Nee'
 - B. Het aan iemand vertellen
 - C. Je zegt het tegen niemand
 - D. A en B zijn juist
47. Wat moet je NIET doen als je meer wilt weten over de puberteit?
- A. Op internet zoeken
 - B. Vragen aan de kat van de buurman
 - C. Vragen stellen aan je ouders of je leerkracht
 - D. Informatie opzoeken in boeken
48. Een babykat heet een kitten. Hoe noem je het kind van een hond?
- A. Puppy
 - B. Pupsel
 - C. Rups
 - D. Popo
49. Welke kleur hoort er niet bij?
- A. Geel
 - B. Rood
 - C. Groen
 - D. Blauw
50. Welk dier hoort er niet bij?
- A. Vos
 - B. Walvis
 - C. Egel
 - D. Uil

51. Klopt dit? Twee van de onderstaande getallen is samen 17:

3, 6, 8, 11, 13

Ja / Nee

52. Welke woorden zijn elkaars tegengestelde?

A. Zelfstandig – Afhankelijk

B. Boos – verdrietig

C. Bang – Blij

D. Verlegen – Bang

53. Welke woorden zijn elkaars tegengestelde?

A. Vrolijk – Onaardig

B. Braaf – Stout

C. Verliefd – Boos

D. Bang – Afhankelijk

54. Welk woord hoort niet in het rijtje thuis?

Merel, mug, vlinder, vlieg, mier of oorworm.

55. Van welk woord ligt de betekenis het dichtst bij?

Sympathiek

A. Fatsoenlijk

B. Netjes

C. Aardig

D. Fijn

56. Wat hoort er niet bij?

A. Aardbei

B. Peer

C. Pruim

D. Kiwi

57. Wat is GEEN gevolg van het gebruik van tabak?

A. Stinken

B. Slechte conditie

C. Stoer zijn

D. Hoesten

58. Wat is juist? Tabak brengt aan schade aan.....

A. Teennagels, haren, hart en longen

B. Bloedvaten, mond, ogen en longen

C. Longen, ogen, bloedvaten en hart

D. Gewicht, oren, mond en bloedvaten

59. Wat is GEEN gevolg van het gebruik van alcohol?

A. Rode bulten krijgen

B. Kater krijgen

C. Verkeersongeluk

D. Meer durven

60. Wat is juist? Alcohol brengt schade aan?

A. Hersenen, nieren, maag, darmen en lever

B. Ogen, oren, neus, mond en darmen

C. Hersenen, maag en longen

D. Mond, blaas, nagels, alveesklir